

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №6–7 (верасень)

Анонс

Галоўныя літаратурныя падзеі, навіны і даты месяца...	с. 2–3
Актуаліі: змена школьных праграм па літаратуры як працяг рэпрэсій культуры	с. 4
Архівы: ліставанне паміж Алесем Адамовічам і Васілём Быкавым	с. 5
Рукапіс: Валянцін Болтач пра Аляксея Карпюка	с. 6
Новыя вершы Валянціны Аксак	с. 7
Апавяданні Валерыя Казакова	с. 8–9
Вершы Уладзіміра Паўлава і Язэпа Палубяткі	с. 10
Лекторый: постаць Браніслава Тарашкевіча	с. 11
Уладзімір Сіўчыкаў пра дзейнасць выдавецтва «Радзіла-плюс»	с. 12
Гутарка з Алегам Лойкам	с. 13
«Бібліятэка» «Ф»: новыя выданні	с. 14
Навіны з літаратурнага замежжа	с. 15
Конкурс, літакцыя	с. 16

ЮБІЛЕЙ

Анатолий КУДРАВЕЦ

Хто быў блізка знаёмы з ім, той добра ведаў, які гэта быў маторны чалавек. Ні хвіліны без працы, не працы — то ідзі працы, ідзі часцей за ўсё нечаканай, ні на што не падобнай, магчыма, нават практычна нерэальнай, але заўсёды прыцягальнай, узрыўнай, эфектнай. І прыцягальнасць і ўзрыўны зарад ішлі перш за ўсё ад самога аўтара ідэі, ягонай душы — неспакойнай, актыўнай, вечна «ненаёмнай».

Ён быў чалавек стыхійны, і партызаншчына была яго стыхіяй. Партызаншчына не з тварам бяздумнай неўтаймаванай вольніцы, а з абліччам прыроднага свабодалюбства і заўсёднай гатоўнасцю ваяваць за яго. Карані той партызаншчыны можна шукаць у ваенных, саркавых, папраўдзе партызанскіх гадах, калі шаснаццацігадовы школьнік Саша Адамовіч узяў у рукі сапраўдную баявую вінтоўку, а можа, і яшчэ раней, у гады трыццація, калі раскулачвалі, растрасалі, знішчалі знаёмых вясковых людзей, а з імі і ягонага дзедка Мітрафана Тычыну...

Адамовіч любіў усё шумнае і прыгожае, эфект — прыгожы і шумны таксама. Але эфект не як мэту, а як вынік. Падступімся бліжэй да канкрэтнай рэальнасці, прыгадаем хаця б некаторыя загалюўкі ягоных кніг: «Вайна пад стрэхамі», «Сыны ідуць у бой», «Хатынская аповесць», «Браму скарбаў сваіх адчыняю...», «Карнікі: Радасць нажа, ці жыццёапінсанне гіпербарэяў», «Апошняя пастараль», «Vixi»... У кожным з іх разам з адкрытым — працываецца адразу! — сэнсам схаваны ці зародак метафары, ці нават уся выспелая метафара.

На пачатку «перабудовы», у пару яе ружова-аптымістычнай раніцы, Алесь Адамовіч (разам з многімі інтэлігентамі філалагічна-філасофскай закваскі) быў абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР — апошняга савецкага Вярхоўнага Савета. Дэпутатства адкрыла нечакана новыя магчымасці для самарэалізацыі Адамовіча-чалавека, Адамовіча-пісьменніка, нарэшце, Адамовіча-палітыка, для рэалізацыі яго даўніх затоеных ідэй.

Адамовіч быў нецярплівы і дамагаўся свайго. І трэба прызнаць: шмат што яму ўдавалася.

Гэта Адамовіч раскруціў беларускі Чарнобыль, давеўшы да ведама савецкай і сусветнай гра-

ПАДАРОЖЖЫ АЛЕСЯ АДАМОВІЧА

мадскасці засакрэчаныя факты радыяцыйнай трагедыі Беларусі, на зямлі якой асела дзве трэці ўсіх смертаносных асадкаў, выкінутых выбухам на Чарнобыльскай АЭС. Дзве трэці асадкаў, трэць забруджанай тэрыторыі — Гомельшчына, Магілёўшчына, Брэстчына, Міншчына, плюс кожныя пяты «мечаны» з дзесяці мільёнаў насельнікаў Беларусі, плюс... Калі б не Адамовіч, можа, і сёння людзі не ведалі б праўды — не ўсёй, але ўсё-такі праўды! — пра ўчарашнія, сённяшнія і заўтрашнія цяжкія наступствы гэтак званага «мірнага» атама для здароўя і будучыні мільёнаў людзей...

Адамовіч спышаўся жыць, а жыццё яго было — работа. Ён нібы прадчуваў, што не так шмат часу адпушчана яму, а пасля цяжэйшага, які напішуць дактары, «вострага трансмуральнага інфаркту міякарда», які зваліў яго ў Маскве і які ён залечваў у санаторыі імя Герцэна, гэтае прадчуванне набыло лёгка прагназуючую сумную перспектыву.

Магчыма, гэтую перспектыву можна было трохі і адсунуць, калі

б супакоіцца, калі б паслухацца дактароў, «залегчы» на жыццёвае дно... Але гэта быў бы не Адамовіч. Партызан заставаўся партызанам, і не ў яго волі было што-небудзь змяніць. Хаця мяняць у сабе ён нічога і не думаў.

«Стала лепей — захацелася яшчэ пажыць. Не, не больш эканомна, гэта лішняе, а вось больш

Калі б не Адамовіч, можа, і сёння людзі не ведалі б праўды — не ўсёй, але ўсё-такі праўды! — пра ўчарашнія, сённяшнія і заўтрашнія цяжкія наступствы гэтак званага «мірнага» атама для здароўя і будучыні мільёнаў людзей...

разумна і больш сканцэнтравана. На чым толькі, куды плысці? — запіша ён у сваім дзёніку на чацвёрты дзень пасля інфаркту.

Вось такі пасляінфарктны Адамовіч і заявіўся ў кабінет галоўнага рэдактара «Нёмана» на самым пачатку 1994 года. Галоўным рэдактарам часопіса тады быў аўтар гэтых радкоў, а ў першым нумары друкавалася аповесць Алесь Адамовіча «Vixi»

(«Пражыта»). Часопіс яшчэ не выйшаў, але ўжо быў аддрукаваны; заставалася толькі спыць аркушы, накінуць вокладку і... чытайце, добрыя людзі. Я аддаў дзевяць у рэдакцыю акуратна складзеныя аркушыкі, лічы, ужо гатовага часопіса Аляксандру Міхайлавічу.

— Вось добра, будзе што пачытаць у цягніку, — сказаў ён, але неяк мімаходзь, як не пра абавязковае. Ён збіраўся тым жа вечарам выязджаць у Маскву, і мне пасля яго слоў чамусьці падумалася, што хутчэй за ўсё не будзе ён чытаць у цягніку ні сваё «Vixi», ні матэрыялы іншых аўтараў, надрукаваныя ў часопісе.

Аляксандр Міхайлавіч спытаў, ці не можна ў гэтым годзе надрукаваць у часопісе і другую яго аповесць, ён яе толькі што скончыў. Называецца яна «Падарожжа з Мінска ў Маскву і назад».

Ніколі Адамовіч з такімі ці блізкімі да такіх просьбаў у «Нёман» не звяртаўся. Прынясе рукапіс, пакладзе на стол: «Ну, хлопцы, глядзіце, як у вас выходзіць. Словам, як будзе магчыма, так і друкуйце». Пытанне публікацыі для яго ніколі не было першасным. Напісана, значыць, справа зроблена, трэба рабіць новую работу. Не было ў яго праблемы і д з е надрукавацца. Любы, хоць маскоўскі, хоць лінгвіст, хоць мінскі часопіс з захвотай аддаваў свае старонкі яго творам.

Звычайна не ў традыцыі часопісаў друкаваць у адным годзе

апошняя падарожжа ў Маскву, каб праз тыдзень вярнуцца назад у Беларусь зусім супакоеным, — пад самотня гукі пахавальнай музыкі.

«Падарожжа з Мінска ў Маскву і назад», як і абяцалася аўтару, было надрукавана ў 1994 годзе...

Вучоны, пісьменнік, кінасцэнарыст, палітык — гэта галоўныя іпастасі асобы, імя якой Алесь Адамовіч. Кожная з іх магла «жыць» у розных людзях, і нават адной хапіла б, каб даць «саюзную» славу таму чалавеку. Але тут яны сабраліся ў адным целе, у адной галаве, у адной душы і працавалі то адначасова, то пачаргова, але заўсёды з поўнай выкладкай. Пісьменнік дапамагаў вучонаму, «кіношнік» дапамагаў пісьменніку, палітык... З палітыкам справа не такая адназначная. Здавалася б, палітык — іпастась найбольш выйгрышная, найбольш эфектная. Але яна і найбольш рызыкаўная і найбольш няўдзячная.

Частыя падарожжы з адной сталіцы ў другую можна патлумачыць і больш глыбінным: яму было цесна, душна ў Беларусі, і ён шукаў жыццядайнай інтэлектуальнай прасторы. «Не жабрамі, а лёгкімі дыхаць!»

Сапраўды, у Маскве было вальней, чым у Беларусі, якая з пачаткам перабудовы ўсё больш ператваралася ў адстойнік усяго старабальшавіцкага, кондава марксісцкага, таго, што Адамовіч аднойчы жорстка і трапна назвае «Вандэяй»...

1992 год, май месяц, Падмаскоўе, бальніца. Ажываючая прырода і хворы чалавек — часцінка гэтай прыроды, чалавек, якога ўчора ўжо не было, а сёння ён зноў ёсць. Чалавек гэты — Алесь Адамовіч. Адамовіч, якога мы ведаем, а болей Адамовіч, якога не ведаем. Бо гэта Адамовіч-паэт, Адамовіч-лірык, Адамовіч-пейзажыст са сваімі мініяцюрамі-акварэлькамі:

«Удзячныя вясне, яе мог і не ўбачыць, а таму ўсё гэта быццам для мяне спецыяльна».

Вядома ж, усё гэта было створана спецыяльна для яго. Каб ён усё ўбачыў і запісаў. А значыць, — і для нас таксама.

Друкуецца ў скароце.

ПАДЗЕІ

10 (2)

МЕСЯЦАСЛОЎ

ПЕРФОРМАНС
МЕСЯЦА

1 верасня дэмакратычныя моладзевыя арганізацыі правялі ў Мінску акцыю «Хочам вучыцца па-беларуску!», падчас якой адбыўся перформанс «Памяць нашчадкаў».

Каля станцыі метро «Няміга» на драбінках была ўсталявана лялька папуаса, якая павінна была сімвалізаваць чыноўніка ад адукацыі.

У руках у лялькі была пашкоджаная кніга Янкі Купалы, па словах аўтара перформанса, «напалову перамотаная механізмам вертыкалі сённяшняй улады». «Мы хацелі паказаць абсурднасць дзеянняў улады, якая знішчае вечнае, непарушае, жывое — беларускую культуру і літаратуру, выключваючы яе з падручнікаў у школах і ўніверсітэтах», — сказаў Франак Вячорка (БелАПАН).

На зямлі ляжаў разбіты партрэт Янкі Купалы...

Моладзь запусціла ў Свіслач караблік з пенапласту, ветразем якога быў падручнік беларускай мовы для першых класаў. У падручнік быў уваткнуты... асінавы кол.

ВЫСТАВА МЕСЯЦА

У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя Максіма Горкага 3 верасня адкрылася выстава «Пачынальнікі», прысвечаная 125-годдзю са дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа і прымеркаваная да Дня беларускай пісьменнасці.

Як паведаміла БЕЛАПАН намеснік дырэктара па навуцы бібліятэкі Ала Мясняніна, у экспазіцыі прадстаўлена каля 500 выданняў і дакументаў. У тым ліку ўнікальныя краязнаўчыя матэрыялы, якія адлюстроўваюць знаходжанне класікаў беларускай літаратуры на Брэстчыне. Адмысловае месца займаюць навуковыя працы выкладчыкаў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта ім. А.Пушкіна, прысвечаныя творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У адкрыцці выставы прынялі ўдзел прадстаўнікі грамадскасці, навукоўцы і студэнты.

ВЕЧАРЫНА МЕСЯЦА

3 верасня ў Мінску ў памяшканні управы БНФ адбылася паэтычная вечарына народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча. На сустрэчу з творцам прыйшла беларуская моладзь.

«Здаецца, ледзь не ўчора напісаў свой першы верш. А сёлета было 50 гадоў, як тое адбылося. Азірнуцца не паспеў — жыццё праляцела. І вы азірнуцца не паспееце! Пытанне нумар адзін — не марнаваць час! Вы вельмі маладыя! Дык думайце над тым... Пачынайце думаць сёння, бо заўтра можа быць позна. Глядзіш — і не тым шляхам пайшоў, не туды», — адзначыў Ніл Гілевіч. У сваёй прамове ён назваў пачаткам добрага ў жыцці чалавека і глебай станоўчага ў жыцці кожнага грамадства сям'ю. І, канешне ж, асноўнымі акордамі вечарыны сталі вершы.

ПРЭЗЕНТАЦЫІ МЕСЯЦА

Чарговы, шосты выпуск альманаху «Паміж» прэзентаваўся на двары аднаго з прыватных дамоў на ўскрайку Мінска. Альманах робіцца навучэнцамі і выпускнікамі Беларускага калегіума — недзяржаўнай факультатывнай навучальнай установы. «Паміж» — культурніцкі часопіс, дзе сярод аўтараў можна сустрэць і вядомыя імёны, і пачаткоўцаў.

Не дазволілі сучасныя ўладальнікі сталічнага Дома літаратара правесці ў ім прэзентацыю кнігі Уладзімера Арлова «Імёны свабоды» — кнігі пра слынных дзеячоў Беларусі, якія набліжалі і сёння дапамагаюць набліжаць дзень нацыянальнай і дзяржаўнай волі. Сустрэча аўтара з чытачамі (на якой прагучалі і выступленні ягоных калегаў) адбылася на сядзібе БНФ, невялічкае памяшканне якога на былой вуліцы Варважэні становіцца адзіным месцам у невялікім Мінску, дзе можа свабодна сабрацца літаратары і кнігалюбы.

ПАТРАБАВАННЕ МЕСЯЦА

Сяргей Сямёнаў, жыхар Гомеля, выявіў надзвычайную патрабавальнасць і павагу да беларускай мовы. Па дарозе ў Украіну на мяжы ён адмовіўся запяўняць дэкларацыю, бланкі якой «двухмоўная» Беларусь мае толькі расійскамоўныя. Спадар Сяргей тлумачыў мытніку, што слаба ведае «другую дзяржаўную» і баіцца нарабіць памылак. Беларускамоўных бланкаў мытнік прапанаваць не мог — іх няма. Не было і перакладчыка, якога патрабаваў прынцыповы грамадзянін. Узнік канфлікт, які перайшоў у суд. С. Сямёнава прызналі віновым у парушэнні артыкула 23.4 Кодэкса аб адміністрацыйных парушэннях — непадпарадкаванне законным патрабаванням асобы пры пасадзе пры выкананні ім службовых паўнамоцтваў — і прысудзілі да штрафу амаль у мільён рублёў.

Праз некалькі дзён пасля суду гамяльчанін зноў пераязджаў праз мяжу і... зноў адмовіўся запяўняць расійскамоўную дэкларацыю...

СВЯТА

ДЗЕНЬ ПІСЬМЕНСТВА

Дзень беларускага пісьменства сёлета прайшоў у першую нядзелю верасня ў Шклове. Распачаўся ў Шклоўскай ратушы. Па вуліцах абруселага да нельга горада шпацыравала па-святочнаму апранутая публіка, гучала музыка. А чыноўнікі загаварылі па-беларуску. На адкрыцці свята віцэ-прэм'ер Аляксандр Касінец нечакана перайшоў на беларускую мову. Выступаў упэўнена, без паперкі.

— Сёння мы ўшаноўваем памяць нашых продкаў. Шклоўшчына багатая сваімі таленавітымі

людзьмі. Многае зрабіў для яе генерал-лейтэнант Зорыч (заснаваў у Шклове кадэцкі корпус, мануфактуры і прафесійны тэатр), але тут Радзіма прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі, — адзначыў ён.

Да важнай падзеі ў горадзе адкрылі краязнаўчы музей. У яго экспазіцыі — і старажытныя часы, і сталінскія рэпрэсіі, і зверствы гітлераўцаў, і падпісанне Белаўежскай дамовы... Аднак хіт музея — стэнд «Шклоўшчына — Радзіма Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь». Усяго экспазіцыя змяшчае 64 фотаздымкі.

Падчас Свята пісьменства яе арганізатарамі былі ўручаныя літаратурныя прэміі «Залаты Купідон». Іх атрымалі Уладзімір Гніламедаў за раман «Уліс з Прускі», за

паэзію — Віктар Шніп. За апошні час з'явіліся больш значныя творы ды кнігі: Віктара Казько, Рыгора Барадуліна, Уладзіміра Някляева, Алесь Разанава. Аднак жа ўсе яны — члены Саюза беларускіх пісьменнікаў, якія негалосна ўладамі лічацца «ворагамі народа».

На Дзень беларускага пісьменства ў Шклоў запрасілі каля двух тысяч гасцей: чыноўнікаў, журналістаў, артыстаў. Аднак народных пачтаў, жывых класікаў сярод іх не было. На свята былі запрошаныя члены аднаго — праўладнага — Саюза пісьменнікаў Беларусі, які ачольвае генерал Мікалай Чаргінец, ды супрацоўнікі дзяржаўнага «холдынга». Літаратараў Саюза беларускіх пісьменнікаў, які ўзначальвае Алесь Пашкевіч, на свяце не было. Не запрасілі нават ініцыятара правядзення Дзён пісьменства, іх «хроснага бацьку» Ніла Гілевіча, які, будучы старшынём камісіі па культуры Вярхоўнага Савета 12 склікання, і прапанаваў праводзіць Дзень беларускага пісьменства.

«Свята пісьменства пераўтвараецца ў філіял «Дажынак», — адзначыў у інтэрв'ю Радзье Свабода Генадзь Бураўкін. — На жаль, чым далей працягваецца гэтая свята, тым больш у мяне сумна на душы. Не толькі таму, што не запрашаюць многіх вядомых нашых пісьменнікаў, якіх паважаюць у грамадстве і якіх называюць класікамі, але і таму, што свята гэтыя робяцца нейкімі шараговымі мерапрыемствамі... 3 Дня пісьменства знікае ягоная непаўторнасць».

Мікола Корзун

ЛІТІНФАРМ

«ТУТЭЙШЫЯ» ЯНКІ КУПАЛЫ
ПА-ФРАНЦУЗСКУ

У парызжым выдавецтве «Брош» выйшла вядомая трагікамедыя Янкі Купалы «Тутэйшыя». Пераклад з беларускай мовы зрабілі Ларыса Гійме і Вірдзьнія Шыманец, а прадмову напісала Мары-Крысцін Атан-Мацье.

У інтэрв'ю БелаПАН старшыня грамадскага аб'яднання «Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны» Алег Трусаў пракаментываў: «Францыя доўгі час з'яўлялася краінай, мова якой была культурнай мовай Еўропы. І зараз французская мова лічыцца мовай тэатра, дыпламатыі і гісторыі». А. Трусаў бачыць вельмі важным для французскіх аматараў тэатру і наогул для эліты гэтай краіны выданне менавіта «Тутэйшых» і

менавіта цяпер, калі з пастаноўкай гэтай трагікамедыі існуюць вялікія праблемы ў Беларусі. Былі спробы выкінуць класічны твор нацыянальнай праблематыкі і са школьных праграм.

Спектакль у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі 1992 года. П'еса была часова выключаная з рэпертуара ў красавіку 2006-га, што растлумачылі неабходнасцю рамонту дэкарацыі. У студзені 2007 года культгавая п'еса была паказаная двойчы, прычым за месяц да спектакля квіткі былі ўжо раскупленыя. Цяпер жа «Тутэйшых» зноў няма ў рэпертуары беларускага тэатра.

БАРАДУЛІН ПА-ЯПОНСКУ

У Токіо накладам 1 тысяча асобнікаў выдадзена кніга вершаў народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна «Малітва ветра».

Як паведаміла БелаПАН дацэнт Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта кандыдат філалагічных навук Ала Сакалоўская, у выданне ўвайшлі вершы паэта з яго беларускамоўных зборнікаў «Ксты» і «Быць», раней выдадзеныя ў Мінску рымска-каталіцкай суполкай святых Сымона і Алены.

Аўтар перакладу — Кашыно Гоу — нарадзіўся ў 1972 годзе на востраве Хаккайда, дзе ва ўніверсітэце скончыў філалагічны факультэт

і аспірантуру. З 2001 па 2003 гады ён працаваў у Мінску ў амбасадзе Японіі ў Беларусі. К. Гоу мае досвед працы з беларускім словам: ён перакладаў творы Алесь Адамовіча і Уладзіміра Караткевіча.

«Малітва ветра» выдадзена высылкамі прафесара Нагасакскага ўніверсітэта Шунічы Ямашыты, які займаецца вывучэннем праблем радыяцыйнага апраменьвання чалавека.

Аўтар прадмовы да зборніка — часова павераны ў справах Беларусі ў Японіі Леанід Бацяноўскі. Прэзентацыя кнігі адбылася ў Японіі, у верасні чакаецца ейная прамоцыя ў Мінску.

Н. К.

ЛІТАРАТУРНАЯ
ПРЭМІЯ ІМЯ
КАЛЕСНІКА

Брэсцкі аблвыканкам заснаваў прэмію імя Уладзіміра Калесніка.

Яе лаўрэаты будуць вызначацца па трох намінацыях: «проза» (драматургія і публіцыстыка, крытыка), «паэзія», «літаратура для дзяцей». Для пераможцаў у кожнай намінацыі прадугледжаныя дыпламы лаўрэатаў і грашовыя прэміі ў 25 базавых велічынь. Пакуль у аргкамітэт паступілі творы ад дзеячкі літаратараў воласці, у тым ліку пяць твораў у намінацыі «проза», тры — «паэзія», адзін — «дзіцячая літаратура». У канцы верасня на ўрачыстай цырымоніі абдудзена ўзнагароджанне пераможцаў.

Усё б выглядала годна, калі б не чарговая чыноўніцка-ідэалагічная тупасць: у інструкцыі пра парадак прысуджэння прэміі ў гонар вядомага на Берасцейшчыне пісьменніка, выкладчыка і літаратуразнаўцы ёсць асобны пункт. У ім гаворыцца, што вылучэнне на атрыманне прэміі робяць самі аўтары літаратурных твораў, аднак пры гэтым вылучэнне абавязаны быць сябрам Брэсцкага аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі», створанага ўладамі як альтэрнатыва старэйшаму Саюзу беларускіх пісьменнікаў. Сам жа У. Калеснік доўгі час узначальваў Брэсцкае абласное аддзяленне таго «няправільнага» (на думку ўладаў) Саюза пісьменнікаў — члены якога (сярод іх — усе колішнія сябры У. Калесніка) цяпер сталі няўгоднымі.

11 (3)

ПАДЗЕІ

▶ СУСТРЭЧЫ

НІДСКІ ФЕСТИВАЛЬ

38 па 13 верасня ў Нідзе, якая месціцца на Куршскай касе на ўзбярэжжы заліву і Балтыйскага мора, адбыўся фестываль паэзіі і мастацкі плэнэр, наладжаны Саюзам літоўскіх пісьменнікаў пры фінансавай падтрымцы Міністэрства замежных спраў Літоўскай Рэспублікі.

У фестывалі прынялі ўдзел творцы Летувы, Беларусі і Поль-

шчы. Ад Беларусі былі запрошаны Алег Аблажэй, Генадзь Драздоў, Аляксей Марачкін, Уладзімір Някляеў, Аляксей Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Таццяна Сапач, Рыгор Сітніца і Кацярына Сумарава.

Падчас фестывалю паэты перакладалі вершы сваіх калегаў, а мастакі малявалі жывапісныя краявіды Ніды. Адбыліся паэтычныя чытанні ў доме-музеі Томаса Мана і ў Доме творчасці пісьменнікаў, было наладжана некалькі мастацкіх выстаў, якія затым наведаюць Вільню,

Варшаву і Мінск. Па выніках фестывалю ў хуткім часе будзе выдадзены трохмоўны альманах паэзіі, праілюстраваны «нідскімі» карцінамі.

У межах фестывалю прайшло некалькі нарадаў паміж кіраўніцтвамі пісьменніцкіх Саюзаў Летувы (Ёнас Ліняўскас, Бірутэ Ёнушкяйтэ), Польшчы (Марэк Варжшкявіч) і Беларусі (Аляксей Пашкевіч, Барыс Пятровіч), на якіх абмяркоўваўся сучасны стан грамадска-літаратурнага жыцця, а таксама выпрацоўваліся планы будучага ўзаема супрацоўніцтва.

Рычардас Шылейка, Ёнас Ліняўскас, Бірутэ Ёнушкяйтэ і Уладзімір Някляеў

Аляксей Марачкін (у цэнтры) — пра высокае...

БРЭСЦКІ СХОД

8 верасня ў Брэсце адбыўся агульны сход абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Кіраўнік аддзялення СБП Ніна Мацяш нагадала аб здабытках і стратах за мінулы год, выказаўшы асаблівае падзяку свайму намесніку Івану Мельнічуку, які займаўся няўдзячнай працай па перарэгістрацыі філіі ў абласным упраўленні юстыцыі і паспяхова завершыў яе. Білеты СБП былі ўручаны «неафітам» — Лявону Валасюку, Аляксею Галаскоку і Міколу Папеку. Рэкамендаваны да ўступлення ў Саюз Святлана

Варонік, Мікалай Аляксандраў і Мікалай Цялічка.

Галоўны рэдактар «Брэсцкага кур'ера» М.Аляксандраў падняў зладзённую ў век найноўшых тэхналогій тэму магчымага прыёму ў пісьменніцкія шэрагі не толькі па друкаваных кнігах, але і па электронных версіях, размешчаных у Інтэрнэце (дарэчы, брэсцейскія журналісты і паэты Сяргей Прылуцкі і Уладзімір Глазаў практычна завяршылі працу над сайтам філіі СБП). Сход падтрымаў прапанову Зінаіды Дудзюк абвясціць да юбілея Берасця, які адбудзецца ў 2009 годзе, конкурс на лепшыя творы аб Брэсцейшчыне — на прызы аддзялення СБП. Іван Мельнічук распавёў аб пасяджэннях літаратурнага клуба.

Сход зацвердзіў палажэнне аб літаратурнай прэміі імя Уладзіміра Калесніка за высокую творчы дасягненні сярод брэсцейскіх літаратараў. У свой час удава слышнага творцы і навукоўца Зосі Міхайлаўна дала згоду на выкарыстанне яго імя для прэміі менавіта аддзялення СБП. Аднак праз пэўны час з'явілася пастанова Брэсцкага аблвыканкама, згодна з якой пры прысуджэнні прэміі будзе ўлічвацца сяброўства ў праўладным Саюзе. Гэткі крок выклікаў абурэнне ў большасці ўдзельнікаў сходу. І аднадушна было вырашана: сваю прэмію будзе ўручаць і наш Саюз, на баку якога маральна-этычная перавага.

Вадзім Жылко

▶ ДАТЫ

СЯБРЫ

Ніна МАЦЯШ, старшыня Брэсцкага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў

Жыць для людзей і дзеля іх шчасця.

Прыносіць радасць словам і справай...

У. Калеснік

4 жніўня гэтага года Янку Брылю споўнілася 90, 17 верасня Уладзіміру Калесніку — 85 гадоў з дня нараджэння. Памяць ставіць іх побач не толькі з нагоды пашанотных юбілеяў. Гэтых знакавых людзей Беларусі, знакамітых сыноў карэліцкай зямлі лучыла паўстагоддзя глыбокай, шчырай мужчынскай дружбы: зьяла самаахвярная партызанка, а разлучыць патрапіла толькі смерць.

Пры натуральным адрозненні абліччам і характарам, яны былі вельмі падобныя, — «падобныя сэрцам», па трапнай заўвазе Уладзіміра Караткевіча. Абодва змалку цягнуліся да мастацкай кнігі, нейкім сёмым чутцём вычуваючы, што толькі вучоба, пэўныя грунтоўныя веды пасобіць вырвацца з аднастайнай вясковай руціны, з прыземленага, утылітарна-спажывецкага вясковага побыту ў эстэтычна-вабныя, духоўныя неасягі. Абодва надзвычай тонка адчувалі прыроднае і чалавечае харавство, і гэтак жа востра ўбольваліся ўсякім сацыяльным злом. Рослыя, спраўныя, дужыя, з па-юначы бескампрамісным сумленнем і прынцыповай прагай справядлівасці, абодва без ваганняў заступаліся за слабога і пакрыўджанага.

Нядзіва, што ў часіну ваеннага ліхалецця, гвалтоўнага парушэння чужынцамі звыклага плыну ўласнага і ўсіхнага жыцця, 20-гадовы Валодзя Калеснік згуртаваў землякоў-касамольцаў у партызанскі атрад, а пазней, па ўцёках з нямецкага палону, у яго ўлучыўся 25-гадовы Янка Брыль. Гнечаныя непраўнымі стратамі родных і сяброў, неаднойчы й самі цяжка мечаныя варожымі кулямі, яны і па вайне, як найраднейшыя браты, падтрымлівалі адзін аднаго, памагалі адзін аднаму сцвердзіцца і перамажы адбывацца ад рознай масці незвыкліўцаў у жыцці і ў творчасці.

З жорсткіх сутычак добра і зла не выходзяць непараненымі. Варта перачытаць раманы Янкі Брыля «Птушкі і гнёзды» ды аповесць «Муштук і папка», або кнігу-споведзь Уладзіміра Калесніка «Доўг памяці», каб зразумець, што ператрывалі гэтыя знакамітыя Асобы і чаму перамаглі і страх, і боль, і адчай, і наўпроставыя пагрозы жыццю і волі. Гэтыя сціплыя, зычлівыя, шчырыя людзі былі валадарамі вола-

таўскага духу. Адданыя патрыёты роднага краю, годныя спадкаемцы лепшых народна-этычных традыцый, светлыя рамантыкі, чых абагаўленяў Красы не вымарнавалі ніякія лёсавыя выпрабаванні, яны і ў літаратуру ўваходзілі падобнымі сцэжкам: Брыль пачынаў і як паэт, друкаваўся ў заходнебеларускім часопісе «Шлях моладзі», а ў сёлета выдадзенай кнізе пра Уладзіміра Калесніка «Пасланец Праметэя» неспадзявана можна пазнаёміцца з вершамі і Уладзіміра Андрэевіча.

Нясмысленыя індывідуальныя пошукі самавыяўлення, як гэта й бывае ў сапраўдных творцаў, у асобе Брыля выкрышталізаваліся ў найлірычнейшага ў беларускай літаратуры празаіка-думанніка і выдатнага перакладчыка прозы і паэзіі (!) з некалькіх славянскіх моваў. Калеснік званы ж перадусім як непраўдзены крытык і літаратуразнаўца, які вярнуў у кантэкст беларускай літаратуры шматлікія рэпрэсаваныя імёны заходнебеларускіх паэтаў. І, канешне ж, як слыны педагог, прафесар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, які за 40 гадоў выкладчыцкай працы выгадаваў сотні настаўнікаў, дзесяткі вучоных-мовазнаўцаў і пісьменнікаў: Уладзімір Андрэевіч стварыў і распаліў літаратурнае «берасцейскае вогнішча», быў сакратаром Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў, бо й сам па-майстэрску валодаў жывым словам, гутарковым і мастацкім.

У шматлікім, разнамаітым гурце зямных спадарожнікаў слынных Сяброў, аблашчаных Іхняй шчырай увагай, атуленых крылом Іхняй зычлівасці і спрыяння пашчасціла быць і мне. У Іхніх вялікіх сэрцах хапала месца для ўсіх, бо найістотнейшай рысай Іхняй натуры была чалавечнасць. Яны й прыйшлі ў гэты нібыта цывілізаваны свет, дзе, аднак, у процьме людзей «душа йшчэ з дзерава не злезла» (Л. Кастэнка), — каб лепшыць яго, прыгожыць і чалавечыць. Прышлі — каб застацца й па сваім адоўсці, — жывыя ва ўдзячнай памяці, у мудрых творах сваіх. Каб і нам, і далекім наступнікам дадаваць разумення, што сэнс жыцця ў тым, каб узрасць душой, бо найважнейшымі складнікамі і адзіна стваральнымі чыннікамі жыцця ёсць любоў, сумленне і годнасць чалавека. Гэтак думалі і гэтак жылі яны — светлыя, багата ўталентаваныя людзі і пісьменнікі Янка Брыль і Уладзімір Калеснік.

АКТУАЛІІ

12 (4)

▶ ПАЗІЦЫЯ

ЗАЯВА

Сакратарыята Саюза
беларускіх пісьменнікаў

Перад новым навучальным годам дзяржаўнымі службоўцамі былі зменены школьныя праграмы па беларускай літаратуры. Пад ідэалагічную цензуру падпаў увесь літаратурны перыяд XX стагоддзя, найперш — 30-я гады (сталінскія рэпрэсіі) і сучаснасць.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў разглядае гэта як акт чарговых рэпрэсій незалежнай беларускай літаратуры. Чыноўнікамі міністэрства адукацыі да вывучэння школьнікам Беларусі прапануецца неаб'ектыўны курс роднай літаратуры, а вартасць літаратурных твораў вымяраецца не іх мастацкасцю, а ступенню лаяльнасці да ўлады ды адпаведнасцю сучаснай ідэ-

алагічнай кан'юнктуры. Сярод выкрэсленых з праграмы па літаратуры — усе члены Саюза беларускіх пісьменнікаў, які ўжо не першы год перажывае перашкоды ды шальмаванне з боку беларускай улады. На іх месца ўпісаны малавядомыя прозвішчы аўтараў сумніўна-мастацкіх тэкстаў.

У час, калі родная мова і літаратура пастаўлены перад мяжой вынішчэння, калі беларуская школа пазбаўлена гуманітарнага акцэнта і праз тое комплекснага духоўна-эстэтычнага патэнцыялу, ёй прапануецца яшчэ і барацьба з гістарычнай праўдай ды літаратурнай сучаснасцю.

Сапраўдная нацыянальная літаратура — па-за ўладнай ідэалогіяй і па-над палітыкай. У сучасных манкуртаў ад адукацыі і знішчальнікаў літаратуры ёсць імёны, і яны застануцца на чорных старонках усебеларускага нацыянальнага летапісу!

Верасень 2007 г.

▶ ШКОЛА

Міхась Тычына: «НОВЫЯ НАВУЧАЛЬНЫЯ ПРАГРАМЫ — ГЭТА АДЫХОД НАЗАД У АДУКАЦЫЙНЫМ ПРАЦЭСЕ»

На 1 верасня школьныя настаўнікі беларускай літаратуры атрымалі ад Міністэрства адукацыі своеасаблівы «падарунак» — новыя навучальныя праграмы па літаратуры. Цяпер выкладчыкі на ўроках мусяць старанна абмінаць тэму рэпрэсій у 30-я гады, ім таксама забаронена гаварыць пра творчасць некаторых выдатных сучасных пісьменнікаў.

Пра новыя праграмы — гутарка Міхася СКОБЛЫ з літаратурна-разнаўцам, доктарам філалагічных навук Міхасём ТЫЧЫНАМ (размова прагучала на Радзье Свабода).

Міхась Скобла: «Спадар Міхась, тое, пра што так многа гаварылі ў навінах і ў сродкі масавай інфармацыі, — сталася. Новыя навучальныя праграмы па беларускай літаратуры наступілі ў школы. Якое Ваша агульнае ўражанне ад гэтых праграмаў, што займаюць ажно 300 старонак?»

Міхась Тычына: «Хоць прамены ў школьнай літаратурнай адукацыі й сапраўды многа гаварылася, усё ж з'явіліся новыя праграмы нечакана — сама перад новым навучальным годам. І гэтая нечаканасць прадэкстывана, мабыць, нейкімі пагаемнымі праектамі. Каб тых, хто мае дачыненне да нацыянальнай адукацыі, застаць знянацку, каб яны не паспелі нават адумацца, паразважаць, пытанні задаць. Што праўда, пытанні задаваць няма каму: праграмы, як ні дзіўна, ананімныя, чаго ніколі не было. Невядома, хто іх аўтары, хто складальнікі, хто ініцыятары, хто кіраўнікі».

М.Скобла: «Са старых праграмаў патрабавалася выдаліць «апазыцыйна настроеных» пісьменнікаў. Ці адбылося гэтае выдаленне?»

М.Тычына: «3 праграмаў зніклі ўсе імёны беларускага замежжа — Наталія Арсеннева, Масей Сяднёў, Ларыса Геніюш. Хоць яшчэ нядаўна, гады два-тры таму, гэтыя імёны прысутнічалі ў падручніках. Заўважу тут, што адначасова з беларускімі выйшлі й новыя праграмы па расійскай літаратуры. Дык вось, там эміграцыя прысутнічае ў поўным аб'ёме: і Бунін, і Салжаніцын, і другія. Ну, як Салжаніцына можна выкрасліць? Гэта немагчыма. А вось беларускія падручнікі могуць абысціся й без літаратуры замежжа. Хоць ведаю з практыкі, як вучні захапляюцца творчасцю Наталлі Арсенневай. Прадстаўнікоў метраполіі таксама «пачысцілі». Калі Генадзь Бураўкін і Сяргей Законнікаў хоць у нейкай меры прысутнічаюць (адзін-два вершы, ды й тыя для пазакласнага чытання), то Уладзімер Някляеў, Леанід Дранько-Майсюк, Вольга Іпатава, Святлана Алексіевіч, Анатоль Сыз з праграмаў зніклі зусім».

М.Скобла: «Мяне трохі здзівіла, што не зачлі Васіля Быкава. Толькі замянілі «Аблаву» на «Сотнікава»...»

М.Тычына: «Тлумачэнне тут простае: у праграме амаль адсутнічае новы Быкаў. Той Быкаў, які незнаёмы, нечаканы,

які пракладае новыя шляхі для беларускай літаратуры, акурат гэтаму Быкаву ў школе месца не знайшлося...

М.Скобла: «Замест выдаленых з праграмы пісьменнікаў з'явіліся новыя. Адзін з іх — Георгій Марчук. Яго твораў сапраўды бракавала ў школьных праграмах?»

М.Тычына: «Думаю, адсутнасць гэтага імя не заўважылі б ні выкладчыкі, ні вучні... Найперш я наткнуўся на праграму для пятага класа, дзе з'явіліся Марчуковы казкі «Чужое багацце» й «Дзікая груша». Мяне вельмі здзівіла, што ўзніклі яны на месцы выдатнай філасофскай казкі Змітрака Бядулі «Сярэбраная табакерка», якую можна смела залічваць у скарбніцу ўсвятленых шэдэўраў. Не будуць больш чытаць пяцікласнікі й казкі Уладзіміра Караткевіча. А творчасць Марчука прадстаўленая даволі шырока: і ў 5-ым, і ў 8-ым, і ў 12-ым класе, прычым, рознымі жанрамі: і казкамі, і раманами, і п'есай, і «Давыд-Гарадоцкімі канонамі». Ды яшчэ імя ягонае змешчанае паміж імёнамі Рыгора Барадуліна й Аляксея Дударова. Узнікае пытанне, як Марчук пачувае сябе паміж «жывымі класікамі?»

М.Скобла: «Думаю, што не камплексе».

М.Тычына: «Хай сабе. Але мне здаецца, што пра той жа Давыд-Гарадок куды лепш у сваіх вершаваных творах напісаў Леанід Дранько-Майсюк. Вось Дранько-Майсюка ў праграме якраз і не хапае».

М.Скобла: «У праграме яшчэ адно «новае імя» з'явілася — Мікола Мятліцкі. Прычым, у вельмі цікавай рубрыцы «Пошукі наватарства ў галіне формы», і ў не менш цікавым суседстве з Алесем Разанавым. Вам што-небудзь вядома пра Мятліцкага-наватара?»

М.Тычына: «Мне вядома, што гэта паэт-традыцыяналіст па сваім накірунку, эстэтычных запатрабаваннях. Найбольш вядомыя ягоныя творы пра Чарнобыль. Думаю, тое, што ён апынуўся побач з Алесем Разанавым, то гэта не на карысць самому Мятліцкаму. Пры такім супастаўленні й параўнанні адразу будзе відаць, хто ёсць хто. Такі спіс для Мятліцкага проста небяспечны».

М.Скобла: «Памятаецца, у той сакрэтнай інструкцыі, якая прыйшла з Адміністра-

цыі прэзідэнта ў Нацыянальнаму інстытут адукацыі ўвесну, вымагалася «выключыць са старых праграмаў негатыўныя палітызаваныя ацэнкі літаратуры 30-х гадоў». Ці скранаецца тэма рэпрэсій у новаспечаных праграмах?»

М.Тычына: «У раздзеле «Беларуская літаратура 1930-х — першай паловы 1950-х гадоў» слова «рэпрэсіі» нават не сустракаецца. Не згадваюцца там імёны ні Сяргея Грахоўскага, як аўтара ўспамінаў пра гады, праведзеныя ў лагерах, ні Паўла Пруднікава, ні Яна Скрыгана, ні Алеся Звонака — тых пісьменнікаў, якія пісалі пра той трагічны час. Гэта, я лічу, вялікі прагал, і, вядома ж, ён не на нашу карысць. Гэта не працуе на наш нацыянальны гонар, годнасць».

М.Скобла: «Затое (я заглядаю ў праграму) настаўнік будзе змушаны раскаваць вучня пра «ўплыў сацыялістычнага рэалізму на літаратуру Усходняй Еўропы». І гэта пры вострым недахопе гадзінаў на айчынную класіку».

М.Тычына: «Літаратура — гэта не абавязкова колькасць і мноства. Літаратура — гэта найперш імёны й тэксты. Адзін прыклад: навучэнцы ангельскіх гімназій і каледжаў «Гамлета» вывучаюць — цэлы месяц! Там лічыцца, што калі ты не ведаеш Шэкспіра, то табе няма чого рабіць у вялікім свеце. Сядзі ў сваім фальварку й нікуды не вытыркайся. Не ведаеш «Гамлета», значыць ты — непаўнацэнны англічанін».

М.Скобла: «У тлумачальнай запісцы, прыкладзенай да новых праграмаў, гаворыцца пра выхад Беларусі ва ўсвятленую адукацыйную прастору, пра вывучэнне нацыянальнай літаратуры ў суадносінах з усвятленай. Як вы лічыце, новыя праграмы па літаратуры дапамагаюць гэтым працэсам?»

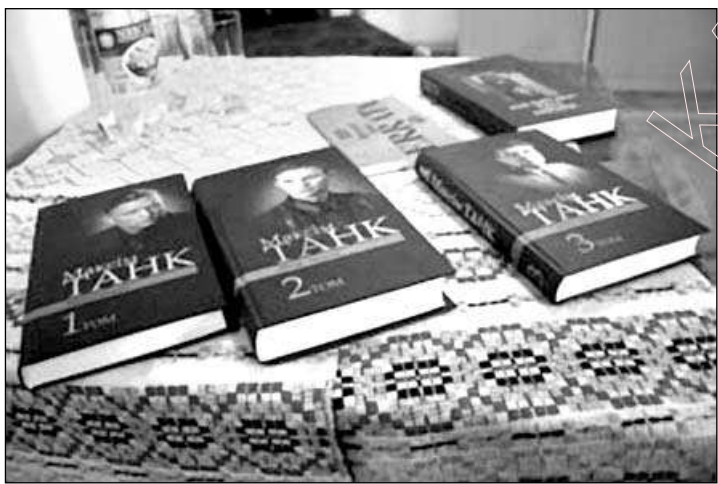
М.Тычына: «Вядома ж, гэты парыв ёсць. Але такое адчуванне, што тут жа нехта хапае за рукавы, за крысо й адцягвае ўсё назад. Праўда, аб'ём новай праграмы (трыста старонак) дазваляе ўставіць туды шмат новых замежных імёнаў: там і Умберта Эка, і Борхэс, і Павіч... Але калі іх вывучаць? Часу на простае знаёмства з гэтымі імёнамі й тэкстамі няма. У ранейшых праграмах для паглыбленага вывучэння беларускай літаратуры ў старэйшых класах адводзілася 170 гадзінаў. Цяпер — толькі 51 гадзіна, нават адной гадзіны на тыдзень не прыпадае. Наогул, у мяне ўражанне ад новай праграмы — як ад перавернутага пясконага гадзінніка. Увесь пясок высыпаўся, трэба гадзіннік назад перавярнуць, каб час у ім не «спыніўся». Як не «спыніўся» час у тых праграмах, якія гадоў пяць таму складалі выкладчыкі філалагічнага факультэта БДУ пад кіраўніцтвам доктара навук Вячаслава Рагойшы... А тут пясок выцёк, гадзіннік спыніўся, адбываецца адыход назад. Вось гэты адыход назад мяне вельмі расчараваў».

МАКСІМУ ТАНКУ — 95

17 верасня споўнілася 95 гадоў з дня нараджэння Максіма
Танка, народнага паэта Беларусі, класіка нацыянальнага
мастацтва і яго легенды.

Мінск адзначыў гэтую дату надзвычай сціпла. У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшоў вечар памяці паэта, на якім выступілі вядомыя пісьменнікі ды літаратурна-разнаўцы: Міхась Тычына, Анатоль Верабей, Уладзімір Мархель, Сяргей Панізьнік, Анатоль Вярцінскі ды інш. Гучалі вершы Максіма Танка ды згадкі пра яго.

Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук і выдавецтвам «Беларуская навука» выдадзеныя 4 тамы 13-тамавага збору твораў паэта.

ПАЭТЫЧНЫ ФЕСТИВАЛЬ
У МІНСКУДругі Фестываль сучаснай паэзіі «Парадак слоў» пройдзе ў
Мінску з 2 па 7 кастрычніка 2007 года.

Першы адбыўся ў жніўні мінулага года і выклікаў вялікую цікавасць як з боку беларускай публікі, так і ў літаратурнай грамадскасці сумежных краін. У фестывалі ўдзельнічалі каля пяцідзiesiąці аўтараў з Беларусі, Расіі, Летувы, Латвіі, Украіны, Казахстана. Фестываль асвятляўся беларускім тэлебачаннем, радыё, прэсай.

У межах другога фестывалю прадугледжаныя вечары беларускай, рускай, украінскай паэзіі, прэзентацыі кніг і выданняў, гасцёўні, а таксама вязаная праграма, якая пакуль застаецца сюрпрызам.

Адметная рыса фестывалю — аб'ектыўная прастора сучаснай паэзіі.

▶ РУКАПІС

УВАСКРАСЕННЕ ЎЧАРАШНЯГА ДНЯ

Валянцін БОЛТАЧ

...Уср'ёз пазнаёміўся з ім, калі стаў працаваць у абкаме партыі і асабліва — як пачаў курыраваць абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў, дзе ён быў старшынём. Прадставіў мяне яму Васіль Быкаў, з якім выпадкова сустрэліся, стаялі і гаманілі непадалёк ад будынка абкама на Замкавай вуліцы. І тут, як віхор, на нас літаральна наляцеў Карпюк, заклапочаны, сканцэнтраваны ў сабе.

Аляксей Карпюк

— Здароў! — прыпыніўшыся, падаў руку Быкаву, потым, глянуўшы з-пад лоба, — мне.

— Знаёмся... — кіўнуў на мяне Быкаў.

— Ды я раней за цябе яго ведаю! — з выклікам, пераможна глянуў на яго Карпюк, потым скасіў вока на мяне: — У начальства выбіўся?

— Ды якое там начальства, Аляксей Нічыпаравіч...

— І правільна, не знавайся! — падміргнуў, і ўжо да Бывава: — Ну, будзь здароў! Няма часу... — А ты куды?

— Туды! — хітнуў галавой на абкам. — Куды ж яшчэ! Вы ж ніхто і пальца не паварушыце...

Быкаў здагадаўся, мо нават дакладна ведаў, якія клопаты гоняць таго да начальства: Карпюковай няўрымслівай натурай завалодала чарговая вялікая ідэя — чаго б там ні каштавала, а зрабіць рамонт і рэстаўрацыю дома Элаізы Ажэшкі, дзе два пакоі, у тым ліку і знакамітую камінную залу пісьменніцы займала аддзяленне Саюза пісьменнікаў, а асноўныя плошчы — адзел замежнай кнігі абласной бібліятэкі. Драўляны дом пад касметычнай тынкоўкай быў у аварыйным стане, і Карпюк паставіў усіх на ногі, не даваў спакою пачынаючы з мясцовых, канчаючы найвышэйшымі маскоўскімі інстанцыямі, каб захаваць гістарычную рэліквію. <...>

Першыя службовыя стасункі з Аляксеем Нічыпаравічам у нас адбыліся напярэдадні 100-годдзя Леніна, якое рыхтавалася і праводзілася з небывалым размахам. З падведмасных арганізацый запатрабавалі планы мерапрыемстваў па правядзенні вялікага юбілею правадыра сусветнага пралетарыяту, якія мелася звесці ў адзіны абласны і зацвердзіць сумеснай пастановай абкама і аблвыканкама, надаўшы яму абавязковую сілу закона. Натуральна, я пазваніў Карпюку і папрасіў на працягу тыдня склаці, абмеркаваць і прадаставіць у абкам мерапрыемствы па лініі аддзялення Саюза пісьменнікаў. Ён справіўся не праз тыдзень, а ў

наступны ж дзень прынёс чамусьці не мне, а напямую Ульяноўчу надрукаваныя на машыныцы мерапрыемствы з толькі аднаго пункта: «Правесці ў вобласці масавую кампанію пад дэвізам: а Ленін ня піў». Сакратар абкама ледзьве не паехаў са смеху:

— І гэта ўсяго?

— Астатняе самі пананісаеце, а да гэтага — не дадумаецеся! — пераможна глянуў Карпюк.

Пра ягоную бескампраміснасць да алкаголю па сённяшні дзень ходзяць легенды, дакладней — амаль што дакументальныя гісторыі, і амаль усе дзіўнаватія, смешнаватыя, донкіхоцкія, у якія найчасцей трапляюць вялікія мройнікі і максімалісты... Хоць бы ягонае памкненне стварыць усесаюзае таварыства цвярозасці, для чаго спецыяльна ездзіў у Маскву да непітшчага генерала Гарбатава, пра што добра напісаў, а яшчэ лепш любіў расказаць Васіль Быкаў. Можна падумаць, што Карпюк змалку быў гэтакім зацятым антыалкаголікам. Ды не! У партызанах, франтавых акопах быць цвярознікам цяжка, амаль немагчыма, і Карпюк, як і ўсе, рэгулярна браў свае наркомаўскія сто грам, а то і больш. Пералом адбыўся ў самым канцы вайны ў Берліне, калі нямецкі асколак з ашмоццем гімнасіёркі глыбока засеў у лёгкіх, і ваенурач пасля аперацыі, відаць, для прафілактыкі ад паследкаў тых штодзённых наркомаўскіх стаграм, папярэдзіў: жывы будзеш толькі, калі кінеш піць, інакш — хана... Так што сам выбірай...

...Карпюк ніколі ні ў кога нічога не прасіў, ён патрабаваў, ды з такой наступальнай перакананасцю і ўпэўненасцю, што яму проста нельга было адмовіцца, перад ім не маглі ўстаяць самыя мацёрыя бюракраты-валыншчыкі. У тым я пераканаўся і калі ён займаўся рэстаўрацыяй дома Ажэшкі, і калі «выбіваў» для пісьменнікаў кватэры, ды не абы якія і не абы дзе, а ў цэнтры горада, у дамах з найноўшай планіроўкай і каб абавязкова быў лішні пакой пад рабочы кабінет. Але асабліва

— як упрогся ў арганізацыю музы... Пачалося ўсё з пастановы ЦК, якой у Гродне ствараўся рэспубліканскі музей атэізму. Адказнасць за ягоную арганізацыю ўскладвалася на абкам партыі і Міністэрства культуры. Гродна выбралі месцам размяшчэння рэспубліканскага музея... Была пастанова, але адсутнічала хоць нейкая канкрэтызаваная канцэпцыя будучага музея...

Але перш за ўсё трэба было знайсці дырэктара, каб быў і добры гаспадарнік-арганізатар, і кеміў, што за музей стварае, і каб згадзіўся пачынаць усё з нуля. Перабіралі магчымыя і немагчымыя кандыдатуры, аж раптам мне ў галаве цюкнула: Карпюк! Арганізатар — што трэба, валодае праблемай — толькі што на мясцовым матэрыяле напісаў раман антырэлігійнага накірунку і зместу «Вершалінскі рай». Яму і карты ў рукі!

Сакратар абкама партыі па ідэалогіі Еўдакія Яфімаўна Емялянава, рашуча падтрымала, даручыла мне неадкладна сустрэцца з Карпюком, пагаварыць, угаварыць, калі спатрэбіцца, папрасіць помачы ў Быкава. Трэба сказаць, у адрозненне ад многіх жанчын-вылучэнак, што ледзь ці не масава прыйшлі на ідэалагічныя пасады, і перш за ўсё, параўноўваючы з ідэалагіямі іншых абласцей, гродзенцам вельмі пашчасціла, у чым неўзабаве, перайшоўшы на работу ў ЦК, змог пераканацца.

Карпюк тады працаваў прадстаўніком камітэта па аўтарскіх правах па Гродзенскай і Брэсцкай абласцях, спраўляўся, але адчувалася, што справа яму не надта па душы. Распытаўшы, што і да чаго, ён адразу ж згадзіўся, выказаўшы, праўда, сумненне, што ягоную кандыдатуру прапусціць Ульяноўніч, паколькі музей будзе падначальвацца не толькі абкаму, але і міністэрству. Аднак насуперак ягоным песімістычным прагнозам ўсё прайшло без аніякіх ускладненняў, і Аляксей Нічыпаравіч з імзатам узяўся за справу.

Дтсаафаўцы, не ўступаючы ў канфлікт, сціснуўшы зубы, уступілі дзве келлі будучага музея, спадзяючыся, што намечанае будаўніцтва іхніх гаражоў, майстэрняў, складоў на ўскрайку горада зацягнецца на многія гады, і яны, палкоўнікі, маёры, да часу, як спатрэбіцца перабірацца з цэнтры горада к чорту на высылкі, паспеюць выйсці на пенсію, а там, як кажуць, хоць патоп. Аднак неўзабаве спахапіліся, Якога далі маху, упусціўшы Карпюка на сваю тэрыторыю, усчалі бамбардзіроўку ўсіх магчымых і немагчымых, аж да Міністэрства абароны інстанцыі, даказваючы, што перадыслацацыя дтсаафаўскіх тэхнічных службаў падарве абароназдольнасць краіны, і патрабуючы выкурыць Карпюка з тых дзвюх келляў. Ды кепска

яны ведалі, з кім маюць справу. Месяцы праз два ў абкам да мяне ў кабінет уляцеў разнерваваны, рукі трасуцца, палкоўнік і істэрычна закрываў:

— Остановите Карпюка! Уберите Карпюка! — Трохі супакойўся, выпіўшы прапанаваную мною ваду. — Представляете, я уже боюсь появляться на своей собственной территории. Он затерроризировал всех. Представляете: заставляет меня, атеиста, советского офицера, чинить церковную крышу! Может ты и крест прикажешь водрузить, спрашиваю? И крест поставит на место следует, отвечает. Да это же издевательство, форменное издевательство!..

Выкурыць Карпюка, канечне ж, палкоўніку не ўдалося, і ён днямі стаў прападаць на сваёй будоўлі за горадам, каб як мага хутчэй разысіцца з настырным музейшчыкам...

Даючы згоду ўзначаліць музей, Аляксей Нічыпаравіч паставіў умову: ніхто не будзе ўмешвацца ў падбор і прызначэнне супрацоўнікаў, арганізацыю экспазіцыі. Згадзіўся, папрасіўшы, каб, як гэта належыць, узгадніў кандыдатуры свайго намесніка, загадчыка аддзелаў, гарантуючы поўную падтрымку. Ён набраў сабе ў штат толькі моладзь — пераважна выпускнікоў педінстытута, да якіх прыглядваўся, уважліва вывучаў на працягу амаль двух гадоў. Дзяўчаткі і хлопцы пад ягоным кіраўніцтвам працавалі, як мурашчкі, сцягваючы матэрыялы і экспанаты з ўсёй рэспублікі. Ён радаваўся, як дзіця, калі траплялася нешта арыгінальнае, чаму і цаны няма, заўсёды заходзіў ці звоніў таемным голасам: прыходзь — нешта пакажу... Яшчэ не закончыліся рамонтныя і рэстаўрацыйныя работы, як у келлях разгарнулі часовую экспазіцыю, куды вадзілі студэнтаў, вучняў старэйшых класаў, і супрацоўніцы музея набывалі вопыт, атчавалі сваё экскурсаводчае і лекцыйнае майстэрства...

Адрэстаўраваная, пафарбаваная ў яркія бела-сінія колеры раней усіх намечаных тэрмінаў цэркаўка-музейная цацкай, цецыла вока, упрыгожыла старадаўнюю Замкавую вуліцу і прылеглы гістарычны квартал з вузенькімі крывымі вулічкамі. Толькі незразумелы жалезны прэнт заместа крыжа выглядаў недарэчна, пачварна, псаваў архітэктурны выгляд і царквы, і акаляючага асяроддзя наогул. Урэшце рэшт паставілі на вежубулліну ажурны крыж — і ўсё стала на сваё месца...

І ў звязку з арганізацыяй музея гісторыі рэлігіі і атэізму Карпюк не мог не пазнаёміцца і не наладзіць кантакты з Патрыяршым экзархам у Беларусі, які ставіўся да яго паважна, прызнава. А тут прыехаў новы — Філарэт, малады, імпазантны, увесь час у раз'ездах, і Аляксей Нічыпаравіч, жывучы ў Гродне, усё ніяк не можа даступіцца да яго. Угаварыў Алеся Адамовіча папрасіць у Філарэта аўдыенцыю на дваіх і пабыць у яго як пісьменнікі, паколькі ён, Карпюк, як дырэктар музея з атэістычным ухілам не дужа зручны суб'яднік для маладога Экзарха. Філарэт гасцінна прыняў іх у сваёй рэзідэнцыі, прапанаваў прыгасціцца каньёмком, але на ягоное здзіўленне абодва пісьменнікі аказаліся поўнымі цвярознікамі. Тым не менш зая-

злася і пацякла бяседа на філасофскія тэмы. Канечне ж, Карпюк не прамінуў пацікавіцца перамовамі Рускай праваслаўнай царквы з Ватыканам, на што гаспадар зрабіў здзіўленыя вочы: першы раз чую пра такія перамовы... Карпюк пераможна прасваціў яго не толькі пра ход, але і пра змест тых перамоў, пра што ўведаў з польскай прэсы. Філарэт слухаў надзвычай уважліва, зацікаўлена, вельмі дзякаваў за цікавую і патрэбную яму інфармацыю, а на развітанне папрасіў Карпюка, калі гэта таму не надта клопатна, паведамаць усё, што з'явіцца ў польскай прэсе, пра перамовы.

— Слабак! Пра элементарныя рэчы не ў курсе... — зрабіў заключэнне Карпюк, калі выйшлі ад Філарэта.

— Слабак! — згадзіўся Адамовіч.

І няўцям было абодвум знаўцам, што менавіта Філарэт як кіраўнік знешнепалітычнага ведамства Маскоўскага патрыярхата вядзе тэя перамовы з Ватыканам...

І калі ўсё было адладжана, увайшло ў нетаропкі, размераны рытм музейнага існавання, нечакана для ўсіх Карпюк прынёс заяву на звальненне: маўляў, што ад мяне патрабавалася — зрабіў, сядзець далей — нецкава, зараз дзвючхаткі лепей за мяне ўправяцца, а мне час засесці за новую аповесць... На ўтавары пабыць яшчэ хоць паўгода, падрыхтаваць сабе дастойную замену, рашуча адказаў: замена гатовая — намесніца, лепшая не знойдзеце... На тым і закрылася яркая старонка ягонай арганізацыйнай адміністрацыйна-гаспадарчай дзейнасці, якая на жаль не прынесла яму ні славы, ні добрай памяці. Прыйшлі іншыя часы, і музей са словам «атэізм» у назове набыў адыёзна-атавістычнае гучанне, яго новыя ўлады сарамліва прыкрылі, перадаўшы экспанаты абласнаму краязнаўчыму музею, а цэркаўку — па прызначэнні, вернікам...

Вестка пра смерць Карпюка летам 1992 года напачатку падалася неверагоднай, нейкай недарэчнай памылкай. Яшчэ зусім нядаўна ён прыязджаў у Мінск, быў, як заўсёды, поўны энергіі, значна маладзейшы на свае гады, якія нібыта не мелі ўлады над ім... Я праводзіў яго да самага апошняга ягонага зямнога рубяжа на алеі заслужаных людзей новых гродзенскіх могілак, пакінуўшы і свае сімвалічныя жменькі жвіру на ягонай дамавіне... Тым не менш і сёння кепска сабе магу ўявіць Гродню, вузенькія вулчкі ў ягонай гістарычнай часцы без самабытнай, каларытнай Карпюковай постаці, роўна як і сціплай Быкаўскай. Для мяне яны дык працягваюць жыць тут у гэтых старажытных мурах, гэтай адшліфаванай нагамі столькіх пакаленняў старой, але панаейшаму надзейнай брусчатцы. Мо таму, што даводзіцца бываць тут, як кажуць, рады ў гады, і цяжка прывыкнуць... Ідзеш сярод незнаёмага людю і міжволі паглядзеаш, чакаеш насуперак усаму: вось-вось дзе-небудзь з-за паравоту на вуліцу Ажэшкі альбо з вечнага натоўпу ля галоўнага ўнівермага па Савецкай узнікуць насустрэч іхнія знаёмыя постаці, Быкаў усміхнецца здала сваёй добрай прыязнай усмешкай, а Карпюк таропка працягне руку, коратка і энергічна павітаецца: ну, здароў!..

15 (7)

ПАЭЗІЯ

Валянціна Аксак

ДРАБНІЦЫ МІНУЛЫХ ВАКАЦЫЯЎ

Асташонкава альтанка

У нейкім далёкім,
далёкім жыцці
ў гэтай альтанцы
Алесь Асташонак
гаварыў пра сваю
«П'яную кнігу».
Леанід Галубовіч
удумліва слухаў,
кіношнік Таміла
маўкліва здымаў.
Так было на БТ
гадоў дваццаць таму.
Асташонкава попел
цяпер на Кальварыі,
«Жоўты сьнег»
замест «П'янае кнігі»
чэзьне ў калюжынах
«ЛіМаўскіх» бздуріў.
А альтанка плыве
па-над Свіслаччу,
дэбілізмам РБ,
маім тут адлётам
з бутэлькай «Шафі»
і пытаннем у неварцаў дня:
ці ж пра мяне
нехта некалі
ў Янаў дзень
ў гэтай альтанцы
вершык напіша?

Купалле ў Смалічах

Седзячы пад арэшнікам,
я сёння пішу
над вузенькай стужкай Цапры.
У яе казытлівых цуркох
песцяца ўтомныя ногі,
падшвы казыча
юрлівы маленькі вірок.
Раптам пальцы кране
млявы чэрвеньскі ўюн
і дзесьці ў глыбінях
пад левай лапаткай
азьвеца балючая кропка...
Цапра нясе мае вершы
ў Лань,
Прыпяць,
Дняпро,
у грэкі,
але не з варагаў —
яны засталіся
на Люхаве.

Затока Ihre на Готландзе

Камяніска-пячанік
ператвораны шматвяковым
ветрам
у стоды —
акурат такія
выступаюць з палотнаў
Сержэска Цімохава,
які тут дагэтуль не быў.
Іншыя палачане —
таксама,
прынамсі, сорака апошніх гадоў.
Прыкладна столькі
мільгнула кароткіх
готландскіх летаў
на спакойным твары
карчмаркі Гры.
Пачуўшы няўпэўнены English
у тлумачэнні, адкуль я,
яна перапытала:
а дзе твая country?
Карчомка прадзьмутая
навылёт —
шорты зусім не пасуюць
тутэйшаму ліпеню,
хоць наведнікі робяць выгляд,
што карчмарчыны пледы
ім зусім не патрэбныя,
і я — адзіная,
каму заманулася
ахінуцца ў шорсткую воўну

Фота Сяргея Шапрана

шэрых баранчыкаў,
якія лена скубуць
мяккі мох
за фальклорнай згародаю.
Рыбакі разгружаюць салаку,
якую мы
цярпяліва чакаем,
каб з'есці
з хатняю тоўчанай бульбай
і брусніцавым сочывам
замест соусу.
І ў гэтым чаканні
так выразна адчулася,
што больш за ўсё
зараз мне прагнецца
цёпленых ішчупачкоў,
толькі што спечаных
у самотным прысаку
на правым беразе
Палаты.

Люхаўская русалка

Ты сёння пішаш,
мачаючы пёркам
шэрае чаплі
ў вечаровае Люхава.
Празрысты атрамант
цячэ па паперы
ў лона смяшлівай русалкі,
і яна ў гэты жніўень
усцешна цяжарная.
Але халодным травеньскім
ранкам

роспач яе
зноў адчайна
пагоніць хвалі
здзічлага за зіму возера
на поплаў вашай мінулай
летняй пяшчоты,
дзе ўчарнела ляжыць
мёртванароджаны ейны
чароўны дзіцёнак.

Чытаючы антычныя
міты

Грэкаў хвалюе пытанне,
каму збагрыць саспелае,
як грудзі Венеры,
віно,
калі ты яго робіш
на малой,
адаленай выспе
Эгейскага мора.
Беларусаў вярэдзіць праблема,
дзе раздабыць
хоць якое бухло,
калі ты існуеш без крамы
ў глухой,
закінутай за Расонамі,
вёсцы.
Дыёніс
застрэліўся б тут
з уласнага лука,
Эўрыпід
ні пра якую Ленку-красуню
не плёў бы лухты,

а Гамер
не ўхваляў бы бамжа Адысея.
Якое віно —
такія і міты.

Раніца на Нешчардзе

Світала.
Сонная сябрына
соладка пасопвала ў намётах,
вятрыска вознішча самлелае
ледзь шавяліў.
Ні чаіцы,
ні гускі,
ні чародкі чорнадзюбых
качанятаў
на срэбнай роўнядзі вады,
і ў чаратах ля ўзножжа выспы
ні плёскату,
ні шолагу,
ні ўскліку.
Раптоўна па лістках бярозаў —
ні з туль, ні з сколь —
пасыпаў слабы дожджык,
такі драбненькі,
рэдзенькі,
нясмелы,
як дзеўчынка ў пяшчоце першай,
хоць ты вазьмі яму дыў
памажы.

«Дробна-драбніца,
дробна-драбніца,
дробны дождж ідзе...»
Страпянуўся,
неспадзеўны на мае падпеўкі,
дыў асцярожна падцягнуў:
«Сабралася бедна басота
дыў гарэлку п'е...»
Дуэт грамчэў,
суладзіўся,
узмоцнеў.
«...П'ем мы гарэлку,
п'ем мы вішнёўку,
будзем піць віно...»
Над возерам
маё сапрана разляглося,
мажорна дождж
свой тэнар дасылаў
да ўсіх наўкольных
паплавоў,
лясоў
і селішчаў.
І так захоплены
мы з ім спявалі,
што й не заўважылі,
як ад бліжэйшай вёскі Мурагі
да выспы падплылі
два маладыя грыбнікі,
а з супрацьлеглай, дальшай —
не ведаю, як завецца —
чамусьці, два дзікі.
На тым баку,
за Нешчардай,
у развідным даляглядзе
была відаць
зарослая хмызом
Расея.

Данікава выспа

На Нешчардзе
няма цяпер Белай Сарокі
і Кабеты Інэжты
таксама няма,
не плёскаецца
ў гушчэчы чароту
ніводная чараўніца.
Тутэйшыя німфы
ведваюць мала
пра дзядзьку Завальню
і на выспу ягоную
з заезжымі мальцамі
плаваюць
не шляхцічаў хутар шукаць,
а любіцца
на стромых бязлюдных адхілах.
Выглядае, аднак,

што тое хутка мінецца —
безыменная выспа
ад лета займела
фантастычнага гаспадара.
Там будуць яму
патаемны фальварак
з усім мадэрновым начыннем,
з паводнымі лёхамі
ў накірунках Сусвету,
з адмысловай галгофаю
для самалёта,
недасяжнага жалю сістэм США.
Гаспадар тае выспы
ведае ўсё —
і пра міты Баршчэўскага Яна,
і пра творы Баршчэўскага Лёні,
пра Ўсяслава,
Сапегу,
Астрожскага,
Воршчу,
Нямігу,
Кастуся
і імя яго пляч у сталіцы,
і нават пра тое,
як прысягне
ў мястэчку намётаў
на вернасць яго абаронцам.
Праўда, покуль яму
чатыры гады
і на выспу ён ездзіць
у бацькавым
сціпленым
чоўне.

Браслаўскі цуд

У Браславе
зноў не шанцуе нам з надвор'ем.
З найлепшага
ва ўсёй краіне далягляду
з-за буры мы змаглі пабачыць
толькі адну
дзівосную карціну.
Дзяўчынка —
трохгадовае дзіця —
сядае верхам
на вялізнага калматага ваўка,
а той,
сцярожка вушы наструніўшы,
ступае горда
па ўбрукаванай
ад двара да возера
сцяжыне,
з вачэй зялёных
стрэламі ляцяць
пагрозы
ўсім сустрэчным спробам
замахнуцца
на ягоны скарб.
Так, пэўна,
рымская ваўчыца
насіла сваіх двух сыноў.
І гэты воўк таксама
ўжо пададаваў
старэйшых двух
братоў дзяўчынкі,
фактычна,
замяніў ім бацьку,
свайго гаспадара —
адзінага ў краіне звераведа,
якога іншы бацька
пазбавіў права
гадаваць дзяцей.
Уральненне
антычнага сюжэту —
найлепшай нагародай нам
за прыкрасці
паскуднага надвор'я,
і верай,
што калі і гэты
рымскі цуд
праз тысячы гадоў
зноў паўтарыўся,
ды яшчэ й на нашых землях,
то хутка зноў паўтарыцца
і наш
тутэйшы цуд —
рэальнасць БНР.

ПРОЗА

16 (8)

ВАЛЕРЫЙ КАЗАКОЎ

ЛЕКІ АД АДЗІНОТЫ

ДВА АПАВЯДАННІ

Казакі Валерыі Мікалаевіч нарадзіўся ў 1952 г. на станцыі Рэста (вёска Гарбовічы) Магілёўскай вобласці. Закончыў Вышэйшую ваенна-палітычную вучэльню і Літаратурны інстытут імя Горкага. Быў ваенным карэспандэнтам газеты «Красная Звезда», аспірантам БДУ, супрацоўнікам Расійскага саюза ветэратаў Афганістана, Савета бяспекі Расійскай Федэрацыі, Адміністрацыі прэзідэнта Расійскай Федэрацыі. Кандыдат сацыялагічных навук, палкоўнік запаса, узнагароджаны трыма ардэнамі. З’яўляецца сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі.

Апублікаваў шэраг кніг паэзіі і прозы: «Філасофія звука», «Разбитое зеркало Карабах», «Саморазрушение», «Асфальт и тени», «Записки колониального чиновника».

Сённяшняя публікацыя ў «b» — аўтарскі дэбют па-беларуску.

ПЛАЧ АДЗІНОКІХ

Самотным нельга стаць, самотным трэба нарадзіцца і з гэтай радзімай плямай пражыць усё сваё жыццё, так і не зразумешчы, навошта столькі розных напам’янаемых людзей блукала доўгія гады побач з табой. Майму пакаленню амаль з пялёнак даводзілі, што кожны чалавек — творца свайго жыцця і толькі ён, вянец прыроды, можа ўладарыць над сваім лёсам, а заадно і над усёй прыродай, прыстасоўваючы яе пад свае не заўсёды разумныя мары і патрэбы. Дзіўна, але гэтаму верылі. Праўда, вера выходзіла нейкай надрыўнай, з нудой і праклёнамі. Наогул у нас з верай гістарычна не ладзілася, хоць усё ў ласкавай бацькаўшчыне ліпела на гэтым загадкавым, абсалютным пацудзі, якое нікому не пакідала магчымасці сумненняў і ваганняў, бо не было ў краіне больш страшнага злачынцы, чым сумніўнік.

Колы раздалбанай, шмат што перажытай фурманкі гучна спатыкаліся аб сцёртае пешаходамі і транспартам шэрыя з рудымі іскрынкамі камяні гарадской брукаванкі. Поўня, вываліўшы сваё невядома з кім нагуленае пуза, бессаромна і нахабна адыходзіла ў запавешаныя цёмрай вонкы аднолькавых у сваёй абшарпанасці і лядашчасці дамоў, між якімі няспешна плялася дзіўная працэсія. Дахадзяга з правайслай ад старасці спіной у бледным святле «цыганскага сонца» была падобная да абцягнутага ломкай скурай шкілета. Падавалася, падзьмі начны ветрык, і гэтая абсурдная істота рассыплецца ў прысак. Але сціснутая зброя і аглоблямі кабылка пакорліва і даволі цвёрда плялася за доўгім, гарбатаватым чалавекам, узрост якога вызначыць у зыбкім святле безразважнага святла было вельмі цяжка. Чалавек адной рукой трымаў жаласліва скрыплівую аброць, што соўгала па ссохлай конскай пысе, другой — закураную самакрутку, па-разбойніцку схаваную ў кулак. Чырванаваты агеньчык, кінуўшы няроўныя бліскавіцы на даўно няголеныя шчокі і злінялую тканіну замытай кашулі, на нейкі час згасаў, каб, ледзь счакаўшы, успыхнуць ізноў. Калёсы з невысокімі дашчанымі бартамі былі напоўненыя нейкімі бясформеннымі цюкамі ды вузламі, якія ад мудрагелістых ценяў канчаткова страцілі форму. Крыху ззаду, хутка перабіраючы кароткімі крывымі лапамі,

бег дзіўны ў сваёй беспароднасці сабака. Мяркуючы па ўсім, у беднай істоце было намяшана столькі крывей, сабачых нацый і расаў, што прабрацца да ягонай першаасновы ўжо не ўяўлялася магчымым, ды і ці трэба было гэтым займацца на сабачым узроўні, калі амаль усё чалавецтва даўно пераплавілася ў нейкі мудрагелісты кангламерат чужых адзін аднаму генаў і крыві, гатовых да самых непрадказальных мутацый. Побач з сабакам плялася згорбленая старая ў нейкіх мудрагелістых адзежынах. Тоўстая суконная хутка ў серабрудную клетку спаўзла на патыліцу, агаліўшы рэдкія бясколерныя валасы, што збіліся ў вадкія пасмы, скрозь якія агідна бліскацела шэрая старэчая скура. Твар старой быў узняты да поўні, засмаглы і пахаваны ў сацінны маршчын губы бязгучна варушыліся, нібы яна нешта гаварыла старажытнаму свяцілу. Дзівіла сваімі памерамі кульбака, на якую абапіралася начная падарожніца. Гэта была нават не кульбака, а нейкі загнуты кручком кія, — з падобнымі посахамі на старажытных карцінах і гравюрах паказвалі старацкіх патрыярхаў і паганскіх жрацоў.

Поўня на некалькі імгненняў па нейкай, толькі ёй вядомай патрэбе, нырнула ў невялікую бялявую хмару. Падслепаватая шэрая імгла размыла і амаль паглынула дамы, дрэвы і дзіўную кампанію, якая кудысьці цягнулася па гарбатай ад старасці брукаванцы адной з ускрайкавых вуліц. Не, усё гэта не знікла, проста на нейкі час страціла рэзкасць, правалілася за межы рэальнасці. Калі вялізнае пуза начной блудніцы выкацілася за нябеснай фіранкі, вуліца была пустая, і, падавалася, толькі глухое рэха ад стуку непакраваных капытоў аб камень ды лёгкі грукат кія яшчэ пэўны час віселі ў нерухомым срэбным паветры.

Не выявіўшы звыклый карціны на ранейшым месцы, поўня засумавала, але наўздагон бегчы заленавалася. Яе ўвагу прыцягнула расхінутае вакно на другім паверсе прысадыстага, падобнага на казарму, дома. У ім, абапёршыся рукамі на шырокае падваконне, стаяў аголены мужчына і абьякава глядзеў кудысьці далёка, у тую бязмежную далеч, што часам адкрываецца людзям у такія вась месечныя ночы. Голага чалавека звалі Віктар, і ён паныцца не меў аб бязмежных далячынках, якія мог сёння сузі-

раць. Віктар быў матэрыялістам і ва ўсякую, сталую сёння моднай, іррэальную лухту проста не верыў. Сюды, на гэтую старую цяністую вуліцу, ён прыходзіў рэдка і яшчэ радзей заставаўся тут начаваць, але застраглае дзесьці глыбока ўсярэдзіне яшчэ інстытуцкае каханне ўсё цягнула яго, як магніт, у прапахлыя стагоддзямі і чужымі жыццямі пакой з ненатуральна высокімі столімі і амаль эпохі прыгону сценамі. Ён даўно адзначыў дзівацтва сваіх візітаў да Рыткі, амаль усе яны прыпадалі на поўню. Спачатку ён гэта звязваў з зарплатай, якую выдавалі ў канцы месяца. Калі ж грошы пачалі плаціць нерэгулярна, а потым і зусім на паўгода забылі аб гэтай некалі абавязковай працэдур, ён спісаў месячныя цыклы на выпадковыя супадзенні. Грошы да гэтага часу ўжо перасталі адыгрываць для яго нейкую значную ролю, яны былі ў яго заўсёды. У адрозненне ад шматлікіх сваіх таварышаў па новым буржуйскім жыцці, Віктар не краў, не хітрыў і не скупляў у сваю бытнасць галоўным інжынерам за шклянку гарэлкі ў былога гегемона акцыі, ён учапіўся ў сваю родную шахту, не даў яе разваліць, разбазарыць. Больш за ўсё клопатаў і непрыемнасцяў у гэтай смяротнай сутычцы яму дасталося ад прадстаўнікоў яшчэ зусім нядаўна самага прагрэсіўнага класа, які з галодным азвярэннем ірвануў з бальшавіцкай дарэмшчыны ў дарэмшчыну капіталістычную.

Божа, як ён яе ведаў! Амаль на малекулярным узроўні. Ён мог апярэдзіць любое ейнае жаданне, адгадаць наступнае слова, якое яшчэ толькі нараджаецца ў глыбіні дыхання

На першым жа вольным сходзе, дзе ледзь не разарвалі былога дырэктара, чалавека добрага і адданага гарняцкай справе, Віктара аднадушна абралі генеральным. Скажаць па-праўдзе, ён доўгі час не мог вызначыць, чым гэтая пасада для яго стала — выгодай ці прыкрай непрыемнасцю. Яшчэ да прыватывацыі, у эпоху працоўных камітэтаў і стачкамаў, яму хацелася кінуць усё, паслаць рабацяг на хрэн, адстаяць адзін цэх і пачаць сваю справу, але нешта ўтрымала яго ад гэтага, можа, прыродная злосць, а можа, дурацкая звычка ўсё даводзіць да канца; адным словам, Віктар не зламаўся і выджуаў. Далоса гэта няпроста. Ён у драбнючкіх падрабязнасцях

памятаў пераходзячы ў істэрыку аповеды жонкі аб ператрусах, якія наладжвалі падвыпітыя актывісты працоўнага камітэта, калі яго не было ў горадзе. Яны ўвечар некалькі разоў рваліся ў яго старую кватэру і патрабавалі прад’явіць змесціва халадзільніка, маўляў, «а покаж нам, чым начальства харчуецца, у той час, як прастой рабацяга з пустым жыватом арэ?». Абшарпаны «Мінск», да засмучэння вартавых раўнапраўя, з зайздроснай сталасцю аказваўся амаль пустым і, акрамя хатніх саленняў, нічога больш каларыйнага не ўтрымваў. Абследаваўшы на ўсякі выпадак шафы, рабкомаўцы сыходзілі, пакінуўшы раўці перапалоханую жанчыну і дзяцей. Усё гэта было даўно ў мінулым. Сёння ён, Віктар Пятровіч Захрэбаў, найбагаты чалавек у сваім рэгіёне, які практычна не залежыць ні ад каго, уключаючы дзяржаву, лахманы якой бязвольна боўтаюцца на ўжо перарослай яе краіне, блытаючыся і сціскаючы далейшыя рухі.

Віктар глыбока ўздыхнуў і, яшчэ раз абьякава зірнуўшы на поўню, ступіў назад у пакой. На шырокім ложку, захутаўшыся па шыю ў лёгкую коўдру, сядзе-ла, прыціснуты да цёмнай драўлянай спінкі, прыгожая мініяцюрная жанчына. Вялікія, неак па-дзіцячаму зіхатлівыя вочы глядзелі разумна і строга. Для Рыты занятак каханнем быў самай адказнай справай у жыцці. Яна любіла гэты працэс, чакала, саромелася яго і да страты прытомнасці баялася. Пры гэтым страх быў рознапланавым, з поўным наборам разнастайных пагроз, ды да таго ж яшчэ пераплетеных адна з адной, а таму гэтае ўсёпагальнае пацудзе нагадвала айчынную стратэгію нацыянальнай бяспекі, калі і пагрозы ніякай няма, ды баяцца трэба — нутро паграбуе. Праўда, спытай яе хто-небудзь: «Чаго ты брэйш?» — наўрад ці ён атрымаў зразумелы адказ. Рыта баялася, і, мабыць, гэта было галоўным у звар’яцелым калаўроце адчуванняў і перажыванняў, якія прыдумаву Стваральнік дзеля кароткага імгнення непадзельнага аднання мужчыны і жанчыны. Калі ўсе страхі сябе вычэрпвалі, гудзенне крыві ў скронях суціхала, а ліхаманкавая дрыжыкі ператвараліся ў саладжавую, шчымлівую стому, Рыта становілася сама сабой. І

зжмурыцца ды, зламаўшы ўсе ўмоўнасці, што дзеляць свет на рэальнасць і вобраз, прапіхнуць глыбока ўнутр сябе гэтае мясечнае вакно, на дрыготкім глянцы якога быў немаведама як захаваны малюнак самага роднага ёй чалавека. Прапіхнуць, увабраць, схваць і памерці, каб назаўжды адабраць яго ад людзей, ад працы, ад іншай жанчыны, ад сумнага ў сваёй мітуслівасці жыцця.

— Рыцёнак, ты чаго плачаш?
— Гэта табе прыпроілася.
Пастой яшчэ трошкі ля вакна,
— яна вымольна выставіла перад сабою малюсенькую далоньку,
— мне падаецца, што ў свеце зараз нешта адбываецца, а можа, гэта адбываецца ўва мне. Хутчэй за ўсё, гэта парушаная табой самота-адзінота: спрабуе вярнуцца на пакуль яшчэ занятае месца. Яна адвыкла ад таго, што са мной можа быць хтосьці, акрамя яе. Табе было добра?

— Мне ніколі з табой не бывае нядобра. Мы разам ужо цэлае жыццё, а ты ўсё задаеш гэтае дзіцячае пытанне...

— Сталець ужо позна, хутка састарэю. Якая незвычайная поўня! Ты паглядзі... А ведаеш, гэтая поўня — самотных. Гэта наша з табой поўня. Уяўляеш, колькі яна нас шукала... І вось сёння знайшла. Я, падаецца, усё зразумела. Нам трэба перастаць сустракацца...

— Я гэтага не змагу зрабіць, — асіплым ад нечаканасці голасам вымавіў Віктар, паспешліва прысядаючы на край італьянскага ложка, які ён гады з тры таму назад падарыў Рыце. — Ты не можаш, не маеш права не тое што гаварыць, нават думаць аб гэтым. Ры, ну давай заўтра ўсё кіну, і мы махнем куды-небудзь на выспы. Ты ж любіш выспы? — Ён асцярожна крануў пальцамі ейны твар. Божа, як ён яе ведаў! Амаль на малекулярным узроўні. Ён мог апярэдзіць любое ейнае жаданне, адгадаць наступнае слова, якое яшчэ толькі нараджаецца ў глыбіні дыхання. Часам Віктару падавалася, што ўсе гэтыя веды былі ў ім заўсёды, а не ўзніклі ў плыні доўгіх гадоў іх дзіўнага кахання. — Ры, ну перастань, усё пройдзе, гэта твая чортавая поўня ва ўсім вінаватая. Мне толькі што прыйшло ў галаву, што прыезджаю я да цябе апошні гадоў сем чамусьці менавіта ў поўню.

— А ў нас з табой і першы раз усё адбылося ў поўню. Ты хіба не памятаеш? Я — першаккурсніца, дурная і наіўная, ты ўжо выпускнік-завочнік. Самаўпэўнены і дасведчаны. Вялізная поўня на верандзе Мішкінага лецішча, я тады ледзь розум не страціла ад радасці! — Рыта, абвіўшы рукамі яго шыю, зашаптала ў вуха, — Я цябе кахаю, вельмі, вельмі. Але сустракацца нам больш не трэба.

— Чама? Ну, калі ты хочаш, давай пажнімся. Ты ж ведаеш, што я без цябе не змагу жыць. Мне неабходна, каб ты заўсёды дзесьці была. Ты — мой зямны дом, і мая адзінота ніколікі не менш тваёй. Я жыву дурным жыццём, акружаны прыліпалымі і згаістамі. Калі б ты ведала, як усё надакучыла. Я баюся заўтрашняга дня, што зіхціць сённяшні пустэчай. Давай я хутка ўсё ўладжу з разводам, слава богу, дзеці ўжо сталыя. Таго, што я зарабіў, хопіць на ўсё.

Віктар замоўк, слухаючы яе подых. «Ну чама ўсё так па-дур-

ному адбываецца? Чаму твой промысел, Божа, такі лукавы? Што з забароненага я сатварыў, за што ты збіраешся адабраць у мяне гэты выратавальны прыстанак?»

— А ніхто ў цябе нічога не адымае, — як быццам падслухаўшы ягоныя думкі, спакойным роўным голасам вымавіла Рыта. — Проста ўжо занадта позна. Позна. Якое дзіўнае слова. Позна... Захрэбаў, ты хіба не адчуваеш? Проста, мы нарадзіліся адзінокімі, і з гэтым нічога не паробіш. Не ведаю, магчыма, павярніся тады даўно нашае жыццё па-іншаму, можа, і мы змаглі б перамагчы гэты праклён і быць разам. Не ведаю. А ўсё бачыш, як склалася. Вядома, ты будзеш пярэчыць, але ў нашым выпадку гэта не мае ніякага значэння. Проста ўсё здарылася само сабой. Дзве адзіноты не анігіляваліся, а выраслі да памераў сусвету, і ўжо ад нас не залежаць; калі мы будзем іх карміць, яны сажруць нашае каханне. Толькі не падумай, быццам я ціха звяр'яцела. Нам проста трэба застацца такімі, якімі мы ёсць. Застацца каханымі. Мне сумна ад таго, што калісьці даўно спалохалася і не нарадзіла сабе твайго дзіцяці. Дзеці — адзіныя лекі ад адзіноты, хоць гэта хутчэй проста ейная адцяжка. Ты ведаеш: самая страшная бяда чалавецтва не атыповая пнеўманія, а менавіта адзінота, але гэтага, мабыць, ніхто не ведае.

— Хадзем піць гарбату, — перабіў яе Віктар. — Мне падаецца, што мы нясем поўную лухту. Якая адзінота, вось жа мы, побач! — Ён згроб далікатную, амаль бязважкую жанчыну і закружляў па пакоі. — Паспрабуй нас разарваць, мы ж адно цэлае! Перастань мяне палюхаць, я і чуць ні аб чым не хачу. Каханы мой чалавек, павер, я ўсё ўладжу.

— Эх, дурны ты дурны, хоць і старэйшы амаль на цэлы дзесятак. — Яна пакалашмаціла яго, як школьніка, па патыліцы. — Вярні мяне на месца, а то расплешчаш. Проста сёння я ўсё зразумела, ведаеш, так адразу: раз — і ўсё стала на свае месцы, нават неяк дзіўна, пэўна, час надшоў. Ты стаяў там, ля вакна, увесь у поўні, такі мармуровы, прыгожы. А я глядзела, нават думак нейкіх адмысловых у галаве не было, і раптам бах! Як прасвятлела ці што? У мяне такое бывае. Бацька гаварыў, што гэта ад бабкі. Яна ў мяне варажэй была. Старая такая, з вялізнай кульбакай. Людзі яе не любілі. Тата пасля вайны ледзь паспеў яе ноччу вывезці з нашага горада. Бабулю хацелі спаліць суседзі: верылі, што яна порчу на скаціну насылае. А Яна, наадварот, кароў ды і іх саміх лячыла. Я яе ні разу не бачыла, нават на фатаздымку. Першы раз са мной гэта ў трынаццаць гадоў здарылася. Месячныя пачаліся, і я адчула, што хутка захварэе цётка Галя. Яна праз пачатку пасля гэтага памерла. Спачатку я палюхалася, а потым абываю, галоўнае, не спрачацца і не спрабаваць што-небудзь зрабіць насуперак.

— Пачакай, — апускаючы Рыту на локці, сур'ёзнам голасам вымавіў Віктар, — ты мне галаву не дуры. У цябе хтосьці з'явіўся? Толькі давай часна, добра?

— Усё-ткі прымітыўны вы народ, мужыкі. Я яму сур'ёзныя рэчы гавару, а ён... — Рыта пакрыўджана махнула рукой. — Няма ў мяне нікога, ды і не было. Нейкія дробныя папрыгунчыкі, яны не ў разлік, можа, калі-небудзь за аднаго з іх я выйду замуж. Пакуль не ведаю, а ты так і застанешся ў поўні і прыгожым, і нікому я цябе ніколі не аддам. Ты мой. Я

Дзеці — адзіныя лекі ад адзіноты, хоць гэта хутчэй проста ейная адцяжка. Ты ведаеш: самая страшная бяда чалавецтва не атыповая пнеўманія, а менавіта адзінота

ведаю, што чым далей я буду ад цябе знаходзіцца, тым мацней ты будзеш ува мне сядзець, як вялікі надзейны цвік.

— Ры, ну не страчвай розум. Якія цвікі, якое расстанне? Мы пражылі разам цэлую вечнасць. Мая сям'я — пустая ўмоўнасць, змяніць якую ты не хацела сама. Ты ж з зайздроснай пастаяннасцю, калі я заводзіў гутаркі аб разводзе, паўтарала, што ніколі не станеш прычынай чужой адзіноты і непаўнаватаснасці дзяцей. Усе дзеці выраслі. Мая жонка — самастойны чалавек, які моцна стаіць у бізнэсе. Нам ужо не па сямнаццаць. Давай вырашым усё цяпер. Я разумею, колькі табе давялося перажыць з-за твайго нявызначанага становішча. Няўжо ты думаеш, што я аб гэтым не думаю? Не хвалюся? Ды часам я гатоў быў разарваць сябе ўласнымі рукамі. Не ведаю, можа, я сапраўды ў нечым бесхрыбетны. Ну, прабач, а?

— Божа, што мне з табой рабіць? — Жанчына далікатна кранула яго шурпататы шчокі. — Зашто мне цябе прабацаць? Ты нават не ўяўляеш, якая я шчаслівая з табой. Ты цэлы свет, як цяжкую галінку закіпелага бэзу, нахіліў да майго твару. Усё, што ў мяне ёсць, — яна абвясла вакол рукамі, — усё гэта стварыў ты, ды і мяне ты зрабіў такой, якой я ёсць. Прабач, я, вядома, цёмная дурніца, навошта трэба было сёння заводзіць гэтую размову? Ці мала што

прымроілася... Прабач. Я хутка збегаю ў ванную...

Босья ногі лёгка зашлёпалі па паркеце. Разгублена піскнулі дзверы і, пакінуўшы на падлозе жоўты даўгаваты выпел святла, — як нападразгорнутая кніжка, завабілі да сябе агаломшанага ад ейных слоў мужчыну. Нацягнуўшы хатнія шырачэньныя штаны, Віктар паплёўся на кухню ставіць чайнік.

ЭРЛІК

Набрынялы ад дажджу скалы плакалі. Мы сядзелі на цёплых аўчынах у вялікім сухім гроце. Напаўпатухлае вогнішча не дыміла, прыемны жар з ледзь улоўным даўкім пахам чаду прыемна ахінаў твар і казыгаў ноздры. З гота адкрываўся цудоўны выгляд на горнае возера, якое ў гэтую часіну пасавала надвор'ю: было нервовым і нелюдзімым.

Наш натуральны прыстанак размяшчаўся так, што вецер у яго амаль не задзімаў і толькі моцна свістаў у голым хмызняку, ды натужліва падвываў у абтрапаных кронах узбярэжных сосен. Шэрыя з бялым налётам хвалі рытмічна грукаліся аб вулгаватых каменных груды. Усё гэта стварала атмосферу нейкага працяглага сусякою, якую прыемна дапаўняў нягучны голас Хаюпа, такі ж працяглы і злёгка тужлівы, як азёрная вада.

Хаюп распавядаў старажытную шорскую быліцу. У гэтых месцах няма легендаў і казак, тут толькі быліцы, бо шорскія багі працягваюць жыць сярод людзей,

дапамагаць ім або шкодзіць, апошняе, зрэшты, шмат у чым залежыць ад самога чалавека. Скрозь дрымоту я запомніў, што гутарка ішла пра нейкіх Эрлікаў — свайго роду шорскіх чарцей, якія насыляюць ніжні свет або, калі прытрымлівацца больш зразумелай тэрміналогіі — апраметную. Аказваецца, што гэтыя самыя Эрлікі былі найцікавейшымі істотамі. Узнавіць увесь апопед Хаюпа з-за перамогшай мяне тады дрымоты я не магу, а прыпісваць чужым чарцам нейкія, магчыма, неўласцівыя ім рысы лічу справай пустой ды і небяспечнай. Аднак я сапраўды памятаю, што яны могуць прыкідвацца людзьмі, як нашыя пярэваратні, але, у адрозненне ад іх, не шкодзячы цэлу, па-майстэрску адводзіць чалавечыя душы кудысьці далёка пад зямлю, у царства свайго гаспадара. Адным словам, жыве сярод нас чалавек, нічым не адрозніваецца ад навакольных, можа, нават у навакоўцах або, скажам, у дэпутатах ходзіць, а на паверку — гэта пасланец Эрліка, які творыць сваю шкодную і згубную працу.

Да канца я гэтую байку не даслухаў, стомленасць і цяпло вогнішча канчаткова змарылі, і я заснуў. Сніліся нейкія дзіўныя сны, якія не запомніў, засталася толькі адчуванне іх дзівацтва і пачуцці палёту. Хтосьці нябачны і моцны спрабаваў зацягнуць мяне ў маленечкую з невялікім грудком дзірку, пакінутую дажджавым чарвяком. Пасля другой спробы яму атрымалася праціснуць мяне ў гэтую смяхотную адтуліну, якая на паверку апынулася даволі прасторным звільстым тунэлем. Палёт у гэтым кампутарна-казачным лабірынце быў імклівым і кароткім, раптам нешта затрашчала, завухала, і мільгаценне падземных выгінаў спынілася. Прачнуўся не адпачылым, з бліжэйшым настроем. Моўчкі, абпальваючыся, адсёрбваў тайговую гарбату з бадана. Чарговы раз, паднімаючы гарачую эмалеваную кружку, звярнуў увагу на дзіўны, злёгка бялявы след на тыльным баку правай далоні. Што за чартаўня! Учора нічога падобнага не было. Памацаў — ніякага болю,

проста як абпаленая гарачым прасам акуратная невялікая меціна ў форме сярпа з кропкай усярэдзіне. Хаюп заўважыў маю ўстрывожанасць, узяў руку і, падставіўшы бліжэй да святла, пахітаўшы галавой і нічога не гаворачы, працягнуў мне сваю. У тым жа месцы, што і ў мяне, на яго асмуглай і засіверанай скуру красавалася такі ж значок.

— Добра гэта, ты толькі не палюхайся, — зашаптаў мне на вуха шорац, — уначы трэба было баяцца, але, бач, яны цябе не змаглі адвесці з сабою.

— Хто?

— Эрлікі. Табе возера дапамагло. Цяпер заўсёды гэтых чарцей будзеш пазнаваць. Ох як яны гэтага не любяць, але ты, брат, мацуйся. Страху нацёрпішся.

На нашае сакрэтнае пачалі звяртаць увагу.

— Ты толькі нікому цяпер не гавары, потым усё сам зразумееш.

Я назваў усё трызненнем. Дзіўна бадан і разам з усімі спустыўся да лодак. Праз паўтары гадзіны мы дабраліся да верталёта і неўзабаве вярнуліся ў свой звыклы ўсёпаглынальны свет. Дзіўная метка тыдні праз тры знікла, і я пачаў забываць гэтую, як мне падавалася, найўняўную гісторыю. Але вось аднойчы, зайшоўшы ў госці да адной чароўнай маладой жанчыны, якая абяцала пазнаёміць мяне з вельмі цікавым чалавекам феноменальных магчымасцяў, я, як любіць гаварыць цяперашняя моладзь, «тармазнуў». Працягваючы дзяжурныя ружы знаёмай, адчуваў дзіўнае паколванне на тыльным баку правай далоні. Скасіўшы вочы, я, на сваё здзіўленне, зазначыў контуры тонкага серпападобнага значка з кропкай усярэдзіне. Пэўна, мой твар так змяніўся, што абаяльная ўсмешка спаўзла з чароўнага жаночага тварыка; кінуўшы касы погляд у насценнае люстэрка і не знайшоўшы нічога заганага ў сваёй знешнасці, пэўна, прыняўшы мой закамянелы выраз твару на дзеянне сваёй чароўнасці, жанчына, зрабіўшы круглыя вочы, вымольна прыціснула палец да прыпухлых вуснаў. Падавалася, што ўся ейная істота выпраменьвала маленне: «Толькі не зараз!»

Разгладзіўшы закамянеласць скулы, балазе зрабіць гэта на маім папаўнелым твары не ўяўляла вялікай работы, я, ігнаруючы нормы этыкету, адсунуў убок гаспадыню і ўвайшоў у гасціную. Напаўраскінуўшыся ў фатэлі, сядзеў уладальнік феноменальных магчымасцяў і нешта нягучна гаварыў дзевюм дамам, якія праменіліся здзіўленнем.

— Эрлік, — прагучаў усярэдзіне мяне голас Хаюпа.

Не чакаючы прадставінаў нас адзін аднаму, нават не зірнуўшы ў мой бок, незнаёмец змяніўся ў твары, нервова пакланіўся дамам, ледзь не збіўшы з ног зусім збянтэжаную гаспадыню, злосна прахрыпеў ёй прама ў твар «дурніца», з азвярэннем пляснў дзвярыма і растаў у змрочным горадзе.

Да глыбокай начы, як мог, я забавляў і смяшчў разгубленых дам.

Эрлік у знаёмай больш не з'яўляўся. Але з тага часу голас Хаюпа ўсё часцей гучыў у мяне. Апошні раз гэта было ўчора, калі я ў перапоўненым ліфце падымаўся да сябе ў кабінет.

ПАЭЗІЯ

18 (10)

Уладзімір ПАЎЛАЎ

ТРАВА ПАД КАСОЮ

У снах буду сніцца
Роднаму мне люду.
Упаду сніцай
Перад грудай броду.

Распрастаю крылы,
Цінькну на ўсю змогу:
Бойся, краю мілы,
У любові падлогу.

Бойся фарысея
Болей, як чужынца.
Сам нячысты сеяў
Гэтага злачынца.

Ён нібыта наскі,
З нашага пароза.
Ды не мае ласкі
Да людзей і Бога.

Да зямлі тым болей
Не чужой, а роднай.
Жыў за край без болю –
Стаў авечкай зброднай.

Мы вольна дыхаць толькі пачалі

Пакуль вяршуе над законам права
Мацейшага ва ўласным будане,
Ніхто нахабу не прамовіць «не»,
Нікому не заступіцца дзяржава.

Да кожнага звяртаюся ласкава:
Мае грахі пералічаць пры мне.
Скажыце, а ці смачна ў чыгуне
Чужая непасоленая трава?

Мы вольна дыхаць толькі пачалі,
Абкрадзеныя, як зірнуць, кругом.

Аж зноў гайня ірвецца да зямлі

Да нашае, засопшыся, бягом.
Да нашае стадолы і раллі...
А мо на скрут, мо галавы на злом?!

Ці змагу

Пад шкамутамі зрынутага сцяга,
Пад звёнамі зашчоўкнутых акоў
Жыві, зямля, і адраджайся зноў.
Табе мая хвала, мая адвага.

Ці я змагу тваё асіліць блага,
Перарадзіць нявольніцкую кроў
Дачок тваіх адданных і сыноў? –
Была такой ад малалецтва прага.

Цяпер жыцця рашаюць у пад'ездзе
Не нейкія бандзюгі там «із вне».
І іх шукаць не трэба дзесьці, недзе.

Яны на службе, ўсе яны свае...
А да каго ўжо «варанок» там едзе?
О, мілы Божа, дай мацунку мне!

Да малітвы

Ці птушка спявае за нетрай густою,
Ці цісне мароз да апошняй слязы,
Перахрысціцца на абразы –
Трава пад касою, трава пад касою.

Не скажа ніхто: я жыцця вам патрою,
А вы толькі выганьце чорта з лазы.
І ў год бегемота, слана ці казы –
Трава пад касою, трава пад касою.

Дык што ж то за ідал, і што за праява?
Управы не знае, хоць дзе ні шукай!
А гэта стаптанае нашае права,

А гэта дашчэнту парушаны гай,
А гэта няшчасная наша дзяржава,
Наш выміраючы край.

Свечка, патухаючы, трапеча

Ці так жыць ты думаў, чалавеча?..
Чорны воран крылы не складае,
Мёртвае пятлі віткі звужае.
Ваўкадаў на ланцугу якоча.

Горды духам прыгінае плечы.
Болю з крыўдай сэрца не ўмяшчае.
Бомж спажывы ў сметніцы шукае.
Свечка, патухаючы, трапеча.

Плачуць асірочаныя гоні.
Пазбіваны капыты ў «Пагоні».
Мёртвым бляскам серабрыцца поўнік.

Кастуся з Тадэвушам не клічам.
Запраданца за месію лічым.
На сваёй зямлі сябе не помнім.

Павучанне

Падданых павучаў правіцель жыць.
Казаў, нібыта гладзіў па галоўцы:
«За ўсё, нябогі, трэба ўсім плаціць,
Бясплатны толькі сыр у мышалоўцы».

На прытар брацца, ці дажджу крапіць –
Не меншылася ўпэўненасць прамоўцы.
Відаць, што і тады, калі ён спіць,
То не інакш як з недзе чутым слоўцам.

З вядомага не стройце навіну.
Пераляжаў пагоду не адну
Паміж вяноў усохлы пласт імшыны.

У невуцтве не выпінайся, сір,

Бо плоціца за той бясплатны сыр,
Каб ведаў, а жыццём, хоць і мышыным.

Малю Хрыста: хутчэй іх прыбярэ,
Што з ідалам люцыпара ў хаўрусе.
Як дзеўкаю, гандлююць Беларуссю –
Хто больш заплоціць, той яе і бяры.

Хіба мог колас дужым акрыяць
За пяць гадоў пасля двухсот няволі?
Пагнала бура той павеў у полі,
Што й вострым слыхам сёння не чуваць.

Наадварот, запрэглася гайня.
З задышных зяпаў языкамі вісне.
Напатаю ірваць, як гіцаль свісне,
Найперш таго, хто сват або радня.

Кусай свайго, чужы баяўся каб,
Каб у табе цівун не памыліўся,
Адступніцтва твайго каб не памысліў,
Убачыў каб, што ты — адданы раб.

Язэп ПАЛУБЯТКА

КАХАННЕ І РАДЗІМА

Восеньскія трыялеты

Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон:
Палкія губы, мілыя плечы.
Вельмі кароткія твая сустрэчы, –
Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон.
Свет наш няпросты, злы, недарэчны.
Крык замалення падобны на стогн.
Ўсё ўспамінаецца быццам бы сон:
Палкія губы, мілыя плечы.

Не спадзявайся, не вернецца зноў
Любасці крыласць ды час мілавання.
Ўжо не адбудзецца наша спатканне.
Не спадзявайся, не вернецца зноў...
Разбітай дарогай — цяжкое вяртанне
Ды час высвятлення сумных высноў,
Не спадзявайся, не вернецца зноў
Любасці крыласць ды час мілавання.

Ваш не закончаны партрэт.
У кожным расстанні — свая аксіёма.
Усё знаёма, да болю знаёма:
Ваш не закончаны партрэт.
Трухлыя сцены дома старога
Ды адзінокі мальберт,
Ваш не закончаны партрэт.
У кожным расстанні — свая аксіёма.

Як нечакана восень настала!
Блёклія кветкі маркотнага сада...
Дзе ж вы, былыя пшчота, спагада?
Як нечакана восень настала!
Хіба ж уратуе каханне парада?
Сонца скупога днямі нам мала...
Як нечакана восень настала...
Блёклія кветкі маркотнага сада.

Адчайна вецер завывае,
Душу халодзіць успамін.
І я адзін. Зусім адзін!
Адчайна вецер завывае...
Што хвалявацца без прычын?
Вясна ўсё роўна наступае.
Адчайна вецер завывае –
Душу халодзіць успамін.

Зноў птушкі ў вырай адлятаюць,
Хоць і далёка да зімы.
І зноў чужымі сталі мы,
А птушкі ў вырай адлятаюць.
Сядае сонца, дзень малы,
Расстанні ішчасю не спрыяюць.
Зноў птушкі ў вырай адлятаюць,
Хоць і далёка да зімы.

Прысвячаю Н. Ш.

Будуць надзею вочы свяціцца:
Радасць і сум нечаканай сустрэчы.
Божа! Жадаў абдымаць яе плечы!
Будуць надзею вочы свяціцца...
Сэрца халоднага боль невылечны,
Што паждаеш — ніколі не збыцца.
Будуць надзею вочы свяціцца.
Радасць і сум нечаканай сустрэчы.

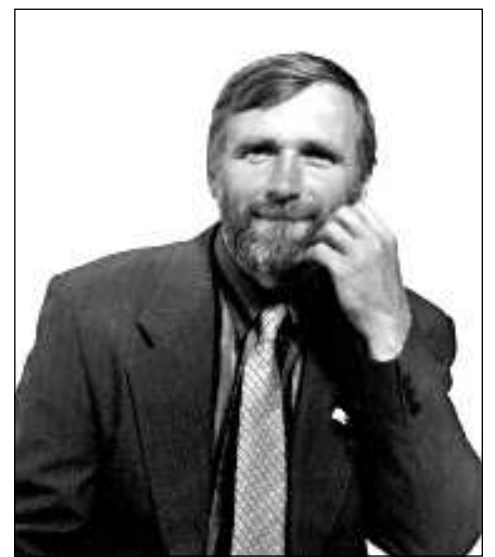
Нікім не сплечана пазыка.
Адну надзею маю я,
Што ўстане дружная сям'я.
Нікім не сплечана пазыка...
О, толькі ты, Мая Зямля!
Ты, Беларусь, — Сляпы Музыка...
Нікім не сплечана пазыка,
Адну надзею маю я.

Кастусю Каліноўскаму

Гарачае сэрца бунту жадала,
Волі хацела для роднага краю.
Цяжка быць вольным, гэта я знаю:
Гарачае сэрца бунту жадала.
Сэрца жадала айчыннікам раю,
Здеку чужынцаў ніяк не трывала.
Сэрца гарачае бунту жадала –
Волі хацела для роднага краю.

Боль перажыты, ды не забыты.
Час прытупляе, толькі не лечыць,
Прыкрае слова каханне калечыць.
Боль перажыты, ды не забыты.
Аб прымірэнні не будзе гаворкі,
Знешне — між намі ўсё добра, нібыта...
Боль перажыты, ды не забыты.
Час прытупляе, толькі ж не лечыць.

Шлях віленскі парослы дзірваном, –
У родны край няма дарогі.
Не слухаюцца стомленыя ногі,
Шлях віленскі парослы дзірваном.
І дзе шукаць вандроўным дапамогі,
Калі наўкола дыхае ўсё тлом?
Шлях віленскі парослы дзірваном,
І ў родны край няма дарогі.

19 (11)

ЛЕКТОРЫЙ

▶ КАНСПЕКТ

НА КАРЫІСЦЬ РАДЗІМЕ

ЖЫЦЦЁ І ДЗЕЙНАСЦЬ БРАНІСЛАВА ТАРАШКЕВІЧА

Яўген ЕСІС

Беларускае пісьмовае слова паўставала з небыцця, грунтуючыся на жывых народных гутарках, бо сувязь з сярэднявечнай старабеларускай мовай была страчана — дзякуючы «клопатам» спярша польскіх, а пасля расійскіх вялікадзяржаўнікаў. Беларускім адраджэнцам даводзілася пачынаць практычна з нуля.

Першыя крокі

Будучы славетны дзеяч беларускага Адраджэння Браніслаў Тарашкевіч з'явіўся на свет 20 студзеня 1892 года ў сям'і беларускага селяніна. За права называцца месцам ягонага нараджэння «спаборнічаюць» засценак Мацюлішкі, што 25 кіламетраў ад Вільні, і засценак Чарнулішкі.

У сям'і Адама і Алены Тарашкевічаў было шмат дзяцей, але выгадаваліся толькі трое. Бронік з першых гадоў пазнаваў дзве мовы: беларускую і польскую. Дома вывучаў і чытаў на памяць вершы Францішка Багушэвіча. Да дванаццацігадовага ўзросту пасвіў жывёлу і адначасова наведваў пачатковую школу ў Лаварышках. У 1906 г. паспяхова здаў экзамены ў Другую Віленскую гімназію.

Падчас вучобы ў гімназіі пачаў супрацоўнічаць з «Нашай Нівай». У № 48 за 1913 г. з'яўляецца ягоны артыкул «За нашу і вашу свабоду», прысвечаны роднай мове: «Родная мова ва ўрадзе, у школе найпатрэбнейшая якраз для простага народу... Дзеля гэтага канечнай патрэбай дэмакратызацыі ёсць дэмакратызацыя культуры — бяз гэтага свабода палітычная — адна мёртвая літара».

Замест Багдановіча

У 1911 годзе Б. Тарашкевіч са срэбным медалём скончыў гімназію і стаў студэнтам гісторыка-філалагічнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта. «Наша ніва» дамовілася з акадэмікам А. Шахматавым, каб той дапамог паступіць ва ўніверсітэт

каму-небудзь з нацыянальна свядомых беларусаў. Спачатку была прапанавана кандыдатура Максіма Багдановіча, аднак — калі па стане здароўя той мусіў адмовіцца — паехаў Тарашкевіч...

Паводле дамоўленасці з А. Шахматавым, Б. Тарашкевіч павінен быў атрымаць усебаковую падрыхтоўку, каб пасля прыступіць да стварэння першай граматыкі сучаснай беларускай мовы і заняцца ўпарадкаваннем нацыянальнага правапісу.

Б. Тарашкевіч паспяхова закончыў вучобу ды быў пакінуты прыват-дацэнтам на кафедры расійскай мовы і літаратуры.

Пошукі свайго месца

І адразу актыўна ўключыўся ў беларускае грамадска-палітычнае жыццё, увайшоў у склад ЦК Беларускай Сацыялістычнай Грамады. У сярэдзіне 1918 г. Грамада распалася. Адна частка на чале з Язэпам Лёсікам, Аляксандрам Прушынскім, Антонам і Іванам Луцкевічамі ды Б. Тарашкевічам стварыла Беларуска-Сацыял-Дэмакратычную Партыю.

Улетку 1918 г. Тарашкевіч пакінуў Петраград і прыехаў на Віленшчыну. Праз некалькі месяцаў пабыўкі ў бацькоў ён накіроўваецца ў Менск, прымае ўдзел у стварэнні Беларускага педагагічнага інстытута. З надыходам бальшавікоў эмігруе.

У тое ж лета 1918-га адбываецца значная для ўсёй Беларусі падзея: выходзіць з друку ягоная «Беларуская граматыка для школ».

Польскія надзеі

З разарванай на дзве часткі Беларусі Тарашкевіч выбраў для сябе тую, на якой распаўсюджваўся ўплыў Польшчы. Ён і нямала беларусаў-незалежнікаў уцягнуліся ў рэалізацыю «федэратыўных» планаў Пілсудскага. Вясной і летам 1919 г. Тарашкевіч жыў і працаваў у Варшаве. Напрыканцы 1920 г. заняў прапанаваную яму ўрадам Сярэдняй Літвы пасаду кіраўніка беларускага сектара ў дэпартаменце асветы. Працаваў і ў Беларускім нацыянальным камітэце.

З 1919 па 1923 гады Б. Тарашкевіч належаў да адной з найбольш вядомых у Польшчы масонскай ложы «Праўда». Галоўным фактарам, які аднаўляў Тарашкевіча з братамі масонамі, магла быць іх непадробная ўвага да нацыянальнага пытання і спосабаў яго вырашэння. Дзякуючы намаганням Тарашкевіча ўзнікла Таварыства Беларускай Школы (ТБШ). Ён стаў яго старшынёй.

У верасні 1921 году па ініцыятыве В. Ластоўскага Тарашкевіч быў запрошаны на Усебеларускую канферэнцыю ў Прагу. Пасля гэтага адбылася перамена ў адносінах Тарашкевіча да палітыкі Польшчы...

Ён актыўна займаўся выданнем падручнікаў, навуковых да-

паможнікаў, працаваў над другой часткай беларускай граматыкі — сінтаксісам. Гэтая праца ў 1923 годзе была завершана, і «Сінтаксіс беларускай мовы» здздзены ў друк. (На жаль, па нейкіх прычынах ён ня выйшаў, а рукапіс да гэтага часу ня знойдзены.)

Высылкамі Б. Тарашкевіча быў распрацаваны план перакладу на беларускую мову лепшых твораў сусветнай класікі. Асабіста Тарашкевіч узяўся перакласці «Гляду» Гамера. Гэтую працу ён закончыў у 1927 г. у польскай турме. Рукапіс перакладу таксама згублены. У перыядыцы апублікаваныя толькі дзве перакладзеныя песні «Гляды»...

Беларускі пасольскі клуб

5 лістапада 1922 г. былі прызначаны выбары ў Сойм Рэчы Паспалітай. З гэтага часу пачынаецца новы, самы напружаны перыяд жыцця Б. Тарашкевіча. Ён уваходзіць у Беларускі цэнтральны выбарны камітэт і ўключаецца ў барацьбу за месцы ў Сойм ад беларускага народа (за спіс №16). У выніку гэты спіс на беларускіх землях набраў большасць галасоў, і ў Сойм было выбрана 11 дэпутатаў (паслоў) ад беларусаў, а ў Сенат — 3. Пасля выбараў беларускія дэпутаты так званага блоку нацыянальных меншасцяў, сярод якіх быў і Тарашкевіч, стварылі сваю фракцыю — Беларускі пасольскі клуб (БПК). Старшынёй клуба абралі самага маладога дэпутата Тарашкевіча, які ўжо здолеў набыць вялікі аўтарытэт. Тарашкевіч дамагаецца зямлі сялянам без выкупу, школы на роднай мове ў беларускіх ваяводствах, тэрытарыяльнай аўтаноміі.

Б. Тарашкевіч быў выдатным трыбунам. Ён часта браў слова на парламенцкіх пасяджэннях. Ягоныя прамовы лагічна пабудаваныя, аналітычныя, з пачуццём гумару, іроніі.

Але ўжо ў 1925 г. ён зразумеў, што прамовамі нельга дамагчыся чаго-небудзь істотнага. З чэрвеня ў Беларускім пасольскім клубе — раскол. Тарашкевіч з паплекнікамі пакідаюць яго і ўтвараюць новы пасольскі клуб Беларускай сялянска-рабочай грамады (БСРГ).

У «Грамадзе»

Б. Тарашкевіч прыходзіць да высновы, што толькі сам народ рэвалюцыйным шляхам зможа дапамагчы сабе, устанавішы ўладу рабочых і сялян. Наладжваюцца сувязі з Камуністычнай партыяй Заходняй Беларусі. У снежні 1925 г. Б. Тарашкевіч нелегальна едзе ў Маскву, каб прыняць удзел у III канферэнцыі КПЗБ.

Б. Тарашкевіч ачольваў БСРГ. Ён быў і асноўным аўтарам яе праграмы, у якой першым пунктам значылася аб'яднанне ўсіх беларускіх земляў у адну незалежную рэспубліку пад уладай сялян і рабочых. У дзейнасці Грамады значна месца займала культурна-асветніцкая дзейнасць, барацьба за нацыянальную школу, арганізацыя друкаваных органаў. Трыбунай Грамады сталі газеты «Беларуская ніва», «Народная справа», «Беларуская справа».

Масавы народны рух моцна напалохаў польскія ўлады: пачаўся пераслед Грамады. Напачатку 1927-га Тарашкевіч выступіў перад прадстаўнікамі грамадскіх, беларускімі палітыкамі і дзеячамі культуры. Ён сказаў: «Ідзе суровая барацьба за сацыяльную і нацыянальную свабоду беларускага народу. Год ад году яна мацнее. А дзе змаганне, там будучы і ахвяры. Мы павінны быць да іх гатовы».

Гэтыя словы былі прарочымі.

Блуканні па турмах

У ноч з 14 на 15 студзеня 1927 г. прайшлі арышты «грамадоўцаў», у лютым 1928-га пачаўся судовы працэс над Грамадой — гучны «Працэс 56». БСРГ абвінавачвалі ў шпіёнскай дзейнасці на карысць БССР, у імкненні адарваць «крэсы ўсходнія» ад Польшчы. Кіраўнікі БСРГ — Б.Тарашкевіч, С.Рак-Міхайлоўскі, П.Валошын, П.Мятла — былі асуджаныя на 12 гадоў турэмнага зняволення. Для Тарашкевіча пачалося «блуканне» па турмах: Лукішкі, Вільня, Вронкі, Грудзёнец, Беласток...

Але і за кратамі ён працягваў змагацца. Пісаў і перадаваў на волю адозвы, дапамагаў іншым вязням павысіць адукацыю. У турме ён перапрацоўвае «Беларускую граматыку для школ», працягвае перакладаць на беларускую мову «Гляду» Гамера. У няволі даведваецца, што яго абіраюць правадзейным членам Акадэміі навук БССР.

У 1929-м апеляцыйны суд зменшыў Б. Тарашкевічу тэрмін зняволення да 6 гадоў. А ў ліпені 1930-га па спецыяльным рэскрысе прэзідэнта грамадоўцы былі вызваленыя.

Пачаліся нелегальныя сустрэчы, удзел у канферэнцыі ў Маскве і актыўная работа ў выбарнай кампаніі 1930 г. У кастрычніку ў Вільні быў утвораны напалегальны Беларускі цэнтральны сялянска-рабочніцкі выбарны камітэт «Змаганне», які ўзначаліў Б. Тарашкевіч. У лютым 1931 г.

яго зноў арыштавалі і пасадзілі ў Гродзенскую турму, канфіскавалі матэрыялы КПЗБ і камітэта «Змаганне».

Пакуль вялося следства, Б. Тарашкевіч пераклаў на беларускую мову большую частку «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча, якую праз жонку перадаў на волю. Чарговы суд — і 8 гадоў турмы, 10 гадоў пазбаўлення грамадзянскіх правоў...

Заслугі Б. Тарашкевіча перад дэмакратычным рухам былі прызнаныя ў Еўропе. Летам 1933 г. у Парыжы праходзіў Еўрапейскі антыфашысцкі кангрэс, на ім Тарашкевіча выбралі членам ганаровага прэзідыума разам з Горкім, Тэльманам, Дзімітравым, Раланам.

А ў верасні 1933-га ў выніку перамоў паміж Польшчай і Савецкім Саюзам адбыўся абмен вязнямі, так званыя «краты на краты»: Б. Тарашкевіч апынуўся ў СССР, а ў Польшчы — сталінскі зэк драматург Ф. Аляхновіч.

Усяго ў польскіх турмах Б. Тарашкевіч правёў 5 гадоў 10 месяцаў і 12 дзён...

Свабода фізічная, няволя духоўная

Б. Тарашкевіч трапляе ў Менск, дзе яго сустракаюць як героя. Але сяброў сваіх, якія раней за яго перайшлі ў СССР, ён не сустрае: яны ўжо сядзелі ў сталінскіх лагерах. Вядомаму вучонаму знайшлася праца... у Маскоўскім міжнародным аграрным інстытуце ў адзеле Польшчы і прыбалтыйскіх краін. Б. Тарашкевіч вывучае сутнасць аграрных адносін у Польшчы, Японіі, Кітаі, гітлераўскай Германіі. Друкуецца ў часопісе МАІ «Аграрныя праблемы», у зборніку «Польская вёска ў час крызісу». У 1935 г. асобнай брашурай выходзіць ягоная праца «Як жыўць сяляне за мяжой».

Калі пачалася вайна ў Іспаніі, Б. Тарашкевіч напісаў заяву, каб яго адправілі туды змагацца. Рыхтаваўся. Але 6 мая 1937 г. яго арыштавалі і накіравалі ў Менск. Ёсць сведчанне аб знаходжанні Б. Тарашкевіча ў сумнавадомай турме па вуліцы Валадарскага.

29 лістапада 1938 г. Б. Тарашкевіча расстралялі. У пасведчанні аб смерці, дасланым ягонай жонцы, паведамлі: «Памёр 22 лістапада 1941 г. у выніку недастатковасці сэрца».

Галоўная спадчына

«Беларуская граматыка для школ» Б.А.Тарашкевіча — праца, у якой упершыню былі вызначаныя правапісныя і граматычныя нормы сучаснай беларускай мовы. Яна надрукаваная ў 1918 г. паралельна кірылаўскімі і лацінскімі літарамі ў знакамітай друкарні Марціна Кухты ў Вільні. Гэтая граматыка, у адрозненне ад іншых тагачасных беларускіх граматык (Б. Пабочки, А. Смоліча, А. Луцкевіча, Я. Станкевіча), аказалася найбольш удачай. Складзеная проста, з арыентацыяй на вучняў, але на высокім навукова-метадычным узроўні, яна задаволіла найбольш надзённыя патрабаванні выдавецкай і школьнай практыкі, атрымала ўсеагульнае прызнанне.

Беларусізацыя 20-х гадоў занатоўвалася «тарашкевіцай», якая і сёння абараняе нашу моўную «мяккасць»: сьнег, сьмех...

▶ ТРИБУНА

У Беларусі беларускамоўных кніг небагатымі і прыватнымі недзяржаўнымі выдавецтвамі робіцца ў шмат разоў больш, чым дзяржаўнымі. Сёння радасцямі і цяжкасцямі сваёй працы дзеліцца з чытачамі «b» літаратар, выдавец, кіраўнік выдавецтва «Радзіла-плюс» Уладзімір Сіўчыкаў.

Уладзімір Сіўчыкаў: «СЁННЯ МНОГАЕ Ў БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ РОБІЦЦА НЕ ДЗЯКУЮЧЫ, А НАСУПЕРАК ДЗЯРЖАВЕ»

Ашчадна захоўваю ў сваіх архівах некалькі дзесяткаў рукапісаў, аўтографіў і дарчых надпісаў народнага паэта Беларусі, намінанта Нобелеўскае прэміі па літаратуры Рыгора Бардуліна. Дзякаваць Богу, ведаю Рыгора Іванавіча ад часоў свайго, далёкага ўжо, філфакаўскага студэнцтва. А апошнімі гадамі сталася так, што займаю права і магчымасць пазваніць яму ва Ушачу або завітаць дахаты на вуліцу Івана Мележа, пагаманіць у пісьменніцкім кабінцеце, называючы цяпер класіка дзядзькам Рыгорам...

Хтосьці, мажліва, паблажліва пасміхнецца, — маўляў, ці мала вершаваных прысвячэнняў хаця б у «Дуліне ад Бардуліна»? Але я радкамі ад Генія вельмі даражу.

Не змог Паэт па стане здароўя прыйсці на прэзентацыю кнігі «Яна і Я. Вершы і песні пра каханне», затое даслаў свой чытацкі водгук, які агучыў са сцэны маршалак тае імпрэзы, паэтаў пэзка і сусед графік Рыгор Сітніца.

Няхай

Як у лірыка і выдаўца
Ва ўладзімера Сіўчыкава

заўсёды

Хапае эмоцыі
І моцы канца,
Зь якога пачатак
Бяруць народы!

Дзядзька Рыгор
17.X.05

P.S.

Жадаю ў мроях
Крыляць сакалом,
Шляхетна трымацца,
Элітніцца.
Нястомна і ў ложку
І за сталом
Завіхацца зь нягнуткім калом,
Як Сітніца!

Кніжка, на якую адгукнуўся Мэтр, распачала даволі грунтоўную паэтычную серыю прыватнага выдавецтва «Радзіла-плюс», якое ачольваю ўжо дванаццаць гадоў. Удзячны дзядзьку Рыгору, што пагадзіўся ён напісаць прадмовы да тома выбраных твораў Максіма Багдановіча «Інтымны дзённік», а таксама да анталогіі «Крэмень і крэсіва», што днямі патрапіць на друкарскі варштат. Ну, а працаваць з Паэтам над кнігаю Ягоньных выбраных твораў «Руны Перуновы», укладаць яе разам з Алесем Камоцкім, замаўляць уступнае слова Уладзіміру Някляеву, а мастацкае афармленне мэтру не толькі беларускае, але і еўрапейскае графікі Арлену Кашкурэвічу — увогуле было за асалоду. (Трэба зазначыць тут, што велешаноўны Арлен Міхайлавіч аздобіў усе чатыры тамы серыі.)

Уладзімір Сіўчыкаў

На бардулінскім зборніку «Ксты», які выйшаў незадоўга перад «Рунамі Перуновымі», бывае, перачытваю такі подпіс:

Знадзеена курсіў чакаў
Падкрэсьліць
Важную праяву,
Што не спазніўся
Ўпарты Сіўчыкаў
Скарынаўскую
Доўжыць справу!

Дзядзька Рыгор
17.X.05
Менск

І гэтую дэдыкацыю ўспрымаю, як пэўны аванс, які яшчэ доўга давядзеца адпрацоўваць.

Сярод кніжак, якія стаяць на маіх выдавецкіх кніжных паліцах на пачэсным месцы, — цэлы шэраг слоўнікаў, падрыхтаваных Аляксандрам Мікалаевічам Булькам — мэтрам нашае

лексікаграфіі і, між іншым, аднакурснікам Бардуліна па філфаку. Гэта найперш «Слоўнік іншамовных слоў. Актуальная лексіка», «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы», «Беларуска-рускі слоўнік для школьнікаў» ды іншыя.

Поручзімі, здаецца, някепска выглядае выданне «2000 рускіх і 2000 беларускіх ідиом, фразеологізмаў і устойлівых словасочетанняў». Словарь с пояснениями и примерами использования» А.Л.Баярынай і аўтара гэтых радкоў.

Хораша прынялі чытачы й карыстальнікі два нашыя перавыданні — «Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў» М.К.Кльшкі, а таксама «Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы» Г.У. Арашонкавай і В.П.Лемцогавай.

Спадзяюся, школьнікі і абітурыенты прыхільна сустрэлі вы-

данні «Гісторыя Беларусі. Вызначнікі. Табліцы. Схемы. Лічбы. Даты» І.М.Кузьняцова і «Гісторыя Беларусі. Білеты. Пытанні і адказы. 9 клас» С.А.Габрусевіча і А.В.Сяркова. Не абыдуць яны сваёй увагаю і важкі двухтомнік «Беларуская літаратура і свет. Ад эпохі рамантызму да нашых дзён». Першы том — гэта папулярныя нарысы, што належаць пер'ям і клавіятурам Лявона Баршчэўскага, Пятра Васючэнкі і Міхася Тычыны. Другі том, укладзены Л. Баршчэўскім, — гэта выбраныя тэксты для чытання і аналізу, беларуская класіка і сусветная класіка па-беларуску.

Дзецям, іх бацькам, дзядулям і бабулям, выхавацелькам дзіцячых садкоў і настаўніцам пачатковых класаў даспадобы прыйдуцца «Крынічка. Хрэстаматыя для дзяцей малодшага школьнага ўзросту» (укладальніца Р.І.Шастак) і «Качка-дзівачка. Польская паэзія дзецям: выбраныя старонкі з паэтаў XIX — пачатку XXI ст.». Зноў жа з прыемнасцю адзначу, што адмыслова для апошняга выдання дзядзька Рыгор бліскуча пераклаў сем вершаў.

Ну, а на працоўным сталле ў мяне, як кажуць калегі, яшчэ пэпленскія томікі. Гэта зборнік паэзіі Алеся Камоцкага «48», навукова-папулярнае выданне Ірыны Шаблоўскай «Сусветная літаратура ў беларускай прасторы: Рэцэпцыя. Тыпалогія. Кантакты» і эпахальны твор класіка чэшскай літаратуры Бажэны Немцавай «Бабуля. Карціны вясковага жыцця».

А поруч з імі ляжыць папка «Выпаў грук у грома з рук». Ёсць у ёй і вузкі аркуш, спісаны знаёмым, адметным почыркам:

Вальможны спадар
Уладзімер!

Дзякуй Вам за ласку і увагу!
Вы робіце справу, якая застаецца ў вяках. Робіце тое, што рабіць бы мусіла нармальнае дзяржава.

Нашай не да культуры, не да клопату
пра мову, пра мазгі нацыі. Але Бог
зь ёй. Быў бы толькі здаровы
Уладзімер
Сіўчыкаў, і ўсё будзе.
Яшчэ раз — дзякуй і нізкі паклон!

Дзядзька Рыгор.
15.V.07

Перадаю Вам друкаваны дзіцячай кніжкі.

Зь Яна Бэсхвы вершы выбіраюце самі — веру ў Ваш густ.

Цалкам пагаджаюся з Класікам — на вялікі жаль, сёння многае ў беларускай культуры, літаратуры і мастацтве робіцца не дзякуючы, а насуперак дзяржаве, яе культурнай, а дакладней, антыкультурніцкай палітыцы. Робіцца намаганнямі энтузіястаў, падзвіжнікаў і сапраўдных патрыётаў, насуперак, паўтаруся, «спрыянню» чыноўнікаў.

Узяць, да прыкладу, рэалізацыю. Найбуйнейшае кнігагандлёвае аб'яднанне мае за правіла разлічвацца найперш з дзяржавыдавецтвамі, а з прыватнымі — паводле рэшткавага прынцыпу. Кнігарні бяруць прадукцыю на рэалізацыю, расплочваюцца гадзі ў рады, а выдавец мусіць пералічыць у дзяржбюджэт той жа падатак на дададзеную вартасць праз 60 дзён пасля адгрузкі.

Як на добры лад, дык дзяржава мусіла б даць палёжку ўсім выдаўцам беларускамоўнай, а тым болей — дзіцячай літаратуры, як гэта колісь і было. Сёння ж гэта — з галіны фантастыкі...

Але што-нішто ўдаецца і, спадзяюся, яшчэ нямала ўдасца й нешматлікаму калектыву выдавецтва «Радзіла-плюс». Зразумела, некаторыя праекты па тых ці іншых прычынах пераносзяцца на пазнейшы час, да некаторых, бывае, астываем зусім, а некаторыя, наадварот, — грэюць.

Рыхтуем да 80-годдзя часопіса «Узвышша» факсімільнае выданне ягонага першага нумара, які пабачыў свет у 1927-м. Мяркуем выдаць «Аўтабіяграфію» сьлянага ваеннага і дзяржаўнага дзеяча Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага і, дарэчы, фактычнага заснавальніка майго роднага Жодзіна Багуслава Радзівіла, пераклад якой ужо заканчваецца. Верым, што адужаем 28-моўны (!) «Беларуска-лаціна-еўрапейскі слоўнік», працу над якім завяршае калектыв мовазнаўцаў на чале з паліглотам Лявонам Баршчэўскім.

І, натуральна, разлічваем на далейшае плённае супрацоўніцтва з дзядзькам Рыгорам, на Ягоньны мудрыя парады, пікавыя сумоўі, дасціпныя жарты і натхнёныя дэдыкацыі.

Кнігі выдавецтва «Радзіла-плюс»

21 (13)

СУМОЎЕ

▶ ГУТАРКА

Алег Лойка: «ЛІТАРАТУРА ЗАЛЕЖЫЦЬ АД КОСМАСУ»

Жыццёвы шлях Алега Лойкі — шматпаказальны і тыповы ў беларускай гісторыі. Дзесяткі кнігі, ступень доктара філалогіі (1969), член-карэспандэнта АН Беларусі (1989), Дзяржаўная прэмія (1990), дэканства філфаку БДУ... Любімец тысячаў студэнтаў і сотняў выкладчыкаў. І — нечаканая хвароба, даносы вучняў, некаторыя з якіх неўзабаве занялі немалыя пасады, звальненне «няўгоднага» прафесара, ад'езд з Мінска ў Слонім, адзінота...

Але размова з паэтам, празаікам, перакладчыкам і літаратуразнаўцам не аб тым. Яна — шырэй — пра лёс чалавека і літаратуры.

«Б»: — Яшчэ некалькі гадоў назад імя Алега Лойкі часта сустракалася на старонках СМІ: і як літаратара, і як грамадскага дзеяча. Цяпер жа можа скласціся ўражанне, што член-карэспандэнт Акадэміі навук Лойка — у эміграцыі...

Алег Лойка: — Не... Тут не эміграцыя, тут вяртанне на кругі свае. Вяртанне да таго, чым я жыў дагэтуль. Для мяне Слонімшчына, Зэльвеншчына, Ружаны, Дзяржын — вельмі блізкія, вельмі дарагія. Паўторная «прапіска» ў Слоніме ў мяне была 6.6.2006-га. Крышку гэтыя тры біблейскія шасцірэкі не на шчасце, аднак жа, мне здаецца, у Бібліі шасцірэкі гэтыя не толькі прарочыць, значаць нешта кепскае, д'явольскае, але яны сведчаць і нешта чараўнічае, чараўніча-купальска-натхняльнае. Зрэшты, гэта кабалістычнае тлумачэнне Бібліі, тых лічбаў. А для мяне яно аказалася «вярталымым»... Пра гэта я і верш напісаў: аб тым, калі я вярнуўся ў Слонім. Слонімскае Лабазоўка — гэта маё Болдзіна, Ясная Паліяна, Коласаўская Мікалаеўшчына, Купалаўскія Акапы. Мне здаецца, што не я адзін паехаў у сваю вёску: Лабазоўка раней была вёскай каля Слоніма, гэта цяпер яна ўвайшла ў горад (а раней я жыў на акраіне Слоніма на Зялёнай), цяпер гэта Віленская вуліца. Да Вільні ад маёй хаты 195 км, да Мінска — 200. Да Гродна — 165, а да Брэста — таксама 165...

«Б»: — Алег Антонавіч, што думаецеца ў гэтым адмысловым цэнтры — і Вашага дзяцінства, і Вашых мараў, і ўспамінаў, і цяпершчыны?

А.Л.: — Думаецца... Думаю пра кнігі. Ужо і вершаў нямала напісаў, якія нечаканыя для мяне. На выхадзе — я чакаю выхаду — падручніка для студэнтаў па старабеларускай літаратуры. Я выдаў першую частку, а цяпер напісаў другую, напісаў па просьбе студэнтаў. Першая назва, якую я даў гэтай падручніку, — «Літаратура

беларускага сярэднявечча». Тая літаратура — не старажытная, не «древняя», а — сярэднявечная: ранняя сярэднявечча, рэнэсанснае, барокавае, рэфармацыйнае, контррэфармацыйнае...

Да ўсяго, яшчэ пішу падручнік, незвычайны падручнік — па займальным літаратуразнаўстве, якога, на жаль, няма ў ўніверсітэцкіх праграмах па літаратуры. А я яшчэ ў школе задумаў напісаць такую кнігу... Я чытаў займальную фізіку — і захапляўся, займальную астраномію — і захапляўся, займальную мінералогію... Займальнае літаратуразнаўства ў мяне — на матэрыяле літаратуры, і не толькі роднай, не толькі беларускай, але і еўрапейскай: расійскай, украінскай, польскай, французскай, нямецкай. Вось толькі назвы некалькіх раздзелаў: «Тым займальнай, чым глабальнай...», «Сакральнасць фігуральнасці» (паэзія — гэта фігуральнасць, сакральнасць — святасць, святасць паэзіі? Так, святасць, і з маральнага, і з рэлігійнага боку: усё духоўнае — сакральнае! Асветніцтва — гэта служба святла. Сакральнасць паэзіі — і ад язычніцтва, не толькі ад хрысціянства), «Хто такая Бавары?» і пад. Некалі спыталі ў Флабэра: «Хто такая мадам Бавары?», а ён адказаў: «Гэта я...».

А наогул — цяжка. Цяжка. Сноў у мяне няма. Былі два — пра тое, як я чытаю лекцыю... Думкі ж мае няпростыя ў няпросты час Беларусі...

«Б»: — Па сутнасці, Вы адзіны ў гісторыі беларускай літаратуры — пасля Максіма Гарэцкага, бадай, — хто канцэптуальна асэнсаваў і комплексна апісаў усю гісторыю айчынных літаратурных адставаў ад сучаснасці (калі сабраць у адзінае ўсе Вашыя публікацыі ды выступленні). У адной асобе маем чалавека-інстытут, чалавека-акадэмію. Вы адпрацавалі ва ўніверсітэце на філфаку больш паўстагоддзя. І — урэшце — закончылася ўсё звальненнем не па свайго волі. Нават па гэтай размове відно, што Вам не хапае стасункаў з філалагічнай моладдзю, а самі — як жылі, так і жывяць лекцыямі, іх задумкамі і ўвасабленнем. Раскажыце пра згаданыя сны...

А.Л.: — Ну... (Усміхаецца.) Чытаў тысячнай аўдыторыі. Збіраўся, хваляваўся, рыхтаваўся... Канешне, я ўсё жыццё не ўяўляў сябе па-за ўніверсітэтам. Былі розныя прапановы працаўладкавання: з Акадэміі, з Саюза пісьменнікаў. Аднак я не мог уявіць сябе без студэнцкай аўдыторыі.

«Б»: — Што даў Вам універсітэт і што Вы яму перадалі наўзамен?

А.Л.: — Мне — можна так сказаць — усё даў універсітэт. Усё, кім я стаў, — гэта дзякуючы ўніверсітэту: інтэрнату, хлопцам, дзяўчатам, сябрам... Я «дэбютаваў» не вельмі бліскуча...

«Б»: — Пачнём з таго, што Вы ледзь паступілі ва ўніверсітэт...

А.Л.: — Таму што была мандатная камісія. Тут, у Слоніме, я адзін год — у шостым класе — вучыўся ў прагімназіі, а прагімназія была СБМаўскай (Саюза беларускай моладзі ў акупаванай рэспубліцы). Мы нікуды ніякіх заяў не пісалі, былі прысягі, але я не пайшоў на прысягу...

«Б»: — Прысягалі Беларусі ці Гітлеру?

А.Л.: — Прысягалі Беларусі. Гэта не гітлер-югенд быў, хоць і цяпер яшчэ рознае плявугаюць. Форму ж я насьці, мама купіла мне на Слонімскай «таўкучцы» штаны з «чортавай» скуру. І шыньель — нямецкі...

Бацькі ў растэрміноўку яшчэ да вайны набылі патэфон і некалькі кружэлак. Сярод іх першая была з запісам песняў Міхала Забэйдзі-Суміцкага. І цяпер памятаю тыя песні... «А у лесе, у лесе...» Са слаўным Забэйдзіам сустракаўся ў Празе, а першы раз убачыў яго на канцэрце ў Слонімскай народным доме культуры ў 1943 годзе. У першым радзе сядзеў гебельскамісар Слонімскай... Праз некалькі гадоў мой бацька ездзіў сведчыць супраць яго ў Познань у суд. А бацьку пасля вайны не пасадзілі таму, што ён дапамагаў партызанам медыкаментамі. Быў на тым канцэрце і муж Ларысы Геніюш спадар Янка... Ну і я, падшыванец, на галёрцы прыцішыўся...

Вось таму мяне адразу і не прынялі ва ўніверсітэт: я адкрыта прызнаўся, што вучыўся ў СБМаўскай прагімназіі. І стаў кандыдатам у студэнты...

«Б»: — І, па сутнасці, Вы перажылі ўсю сучасную гісторыю ўніверсітэта.

А.Л.: — Я напісаў успаміны пра маё ўніверсітэцкае жыццё. Увогуле, я напісаў пра тое кнігу.

«Б»: — А чаго Вам не хапае: у жыцці, творчасці?

А.Л.: — Цяжка матэрыяльна, фізічна. Я тут адзін пасля смерці жонкі, Ліліі Іванаўны. Маё становішча незайздроснае. Але я ўдзячны, што вакол мяне ёсць дарагія людзі, наведваюць, падтрымліваюць, дапамагаюць. Таму духоўна я не абдзелены. І галоўнае — я пішу. За апошнія паўгода шмат што апублікаваў: і вершы, і ўспаміны...

«Б»: — Так мы зноў вярнуліся да літаратуры... Што, на Вашу думку, нацыянальнай беларускай літаратуры найбольш удалося, найлепш атрымалася ў сусветным ракурсе?

А.Л.: — Я бачу недаацэнку літаратуры майго пакалення шэрагам маладзейшых. І цяпер з'явілася многа талентаў: у паэзіі, прозе, а вось пакалення не атрымліваецца, такога, як Адамчык, Пташнік, Кудравец і іншыя. Здавалася, запусціліся незапоўненыя нішы, а чым запоўнілі? Часта — ерундой... Аднак, як некалі гаварыў мой бацька, у гаспадарцы ўсё патрэбна... Я ж асабіста за класічнасць: і рамантычную, і рэалістычную, якія з чалавекам, з чалавечай тэмай, з перажываннем, з радасцю, з болям. Вось гэта нашая літаратура і змагла найлепш увасобіць. У сусветным маштабе, да ўсяго, беларуская літаратура адметная сваім магутным і да сёння шырокім дыяктыўным літаратурна-грамадскім працэсам (літаратурныя суполкі, аб'яднанні, выданні: кнігі, альманахі, часопісы, газеты), адметная сваім пафасным адраджэнцкім, асветніцкім жыццём. Цяпер жа нам, нашай паэзіі, прозе не хапае галоснасці, публічнасці, не хапае падтрымкі дзяржаўнай. Я асуджаю гэтае дзяржаўнае непрыняцце-нелюбоў да літаратуры! Гэта ўсё непрыгожа. Літаратура ж — рэч прыгожая.

«Б»: — Гэта — Вашае новаўвядзенне: літаратура і філалогія — справа прыгожых...

А.Л.: — Так, я нават прапаноўваў на філфак прымаць толькі прыгожых людзей. І форма, і змест філалогіі, настаўніцтва павінны ўраджаць. Я не супраць сухасці акадэмічнай, але ва ўніверсітэце патрэбна — у большай ступені — і эмацыянальнае, таму што эмоцыі вучаць, а не сухая дыдактыка.

«Б»: — У савецкі час несвабодна, цензура часта спрыяла творчасці, спрыяла напісанню надзвычайных тэкстаў: вершаў, раманаў. Чаму, на Вашу думку, сёння пры ліску дзяржаўнай несвабоды беларускай літаратуры бракуе надзвычайнага?

А.Л.: — Я не магу гэта растлумачыць, бо не ведаю, чаму... Літаратура як з'ява залежыць ад космаса, ад зорак. Мы думаем, што гэта мы пішам, а гэта за нас пішуць. Я тут ідэаліст. Я і сам так пішу: верш адразу бачу, ён ужо ёсць перад тым, як я пачынаю яго запісваць-складаць. Я веру ў тое, што чалавек прыйдзе да разумення значнасці літаратуры праз уздзеянне нейкіх касмічных сіл, касмічнага розуму. Касмічны розум доўга чалавека на зямлі гадуе. Сасна лепш расце, а розум чалавечы — на жаль... Неразумнасць наўкол, наўкол — задавальненне патрэб жыцця, а не патрэбаў душы. Наеліся, але наеўшыся трэба думаць, а не пазяхаць у сне, сне бязвольнасці, абьякавасці, прагматызму. За апошні час мы пабагацелі. І дзяржава нашая багатая, і казна нашая багатая, але на што ідзе

тая казна? На глядалішчы, але на якія? На «Віцебскі базар»... Я глядзеў. «Дзень Беларусі»... Але ж які гэта дзень? Пакажыце сваё! А так, калі ласка, за грошы ўсе рускія... Я не супраць, але калі тут свой талент не падтрымліваецца, і ў «Дзень Беларусі» толькі дзве-тры беларускія песні...

«Б»: — Вы разважалі пра стасункі літаратурных пакаленняў. А ці не падаецца наогул — у глабальным маштабе, што літаратура ў сучасным свеце перараджаецца, што прыйдзе час — і праз паўстагоддзя, стагоддзе такой літаратуры, якая вырасіла Вас, вывучэнню якой Вы прысвяцілі жыццё, не будзе?

А.Л.: — І сапраўды, я думаў пра тое. Цяпер на нас глядзяць як на кансерватараў. Нават і графаманамі называюць. Захад перайшоў на коміксы, аднак літаратура ж застаецца. Застаецца! Мы, на жаль, для многіх маладых — перажыткавыя істоты. Але перажыткавае — уваскрасае. Аднак каб узнялася, адраджалася літаратура — грамадства павінна ўзняцца. Грамадства ж цяпер у «бізнэсе», а «бізнэс» наш не стаў апекуном паэзіі, не стаў мецэнатам, як некалі раней, у часы Сапегі, Астрожскага, Агінскага. Фёдароў выдаваць кнігі куды прыйшоў? Да Хадкевічаў прыйшоў. Падчас Агінскага ў Слоніме быў еўрапейскага рангу тэатр. Слонім называлі паўночнай Венецыяй! Адзінаццаць мастоў у горадзе... Не многія гарады могуць пахваліцца тым.

«Б»: — Алег Антонавіч, а на якое пытанне Вы яшчэ не маеце адказу?

А.Л.: — Чаму чалавек і чалавечтва не развіваецца па ўздымнай лініі? Я не бачу ўздыму. У сярэднявеччы ён быў. І я хацеў бы нарадзіцца ў сярэднявеччы. Яно было ўздымным, стваральным. Выклікаць на сябе раны Хрыста, напісаць «вынікі рэчаў» — як Авіцэна — у сто тамоў пра гэты свет!.. Я вітаю хрысціянскі аікуменістычны рух. Было б цудоўна, калі б усе хрысціяне аб'ядналіся. Аб'ядналіся ў час, калі ідзе трэцяя сусветная вайна. Ідзе недаацэнка жыцця як такога. Само жыццё ёсць шчасце, а не «загробнае» жыццё. Тут мы недалёка адыхлі ад кельтаў, якія думалі, што шчасце наступае пасля смерці. Падобны рэлігійны фанатызм — у ісламе. Мы гаворым часта пра глабалізацыю, але яе няма! Іслам з хрысціянствам — не аб'яднаць, хоць Каран шмат у чым паўтарае Біблію, а Хрыстос Будду паўтарае. Але няма адчування святасці жыцця. Яна ёсць у індуізму: я быў там, бачыў, як людзі хадзілі з мяцёлкай — вымяталі перад сабой, каб не растаптаць штогосьці жывое на дарозе... Адчуванне святасці жыцця мы страцілі. А таму — вайна. «Свяшчэнная вайна». Але ж ці можа быць святой вайна? Забойствы? А таму — нястомныя пошукі ворагаў. І — вайна з нашай літаратурай.

Ліпень 2007 г.

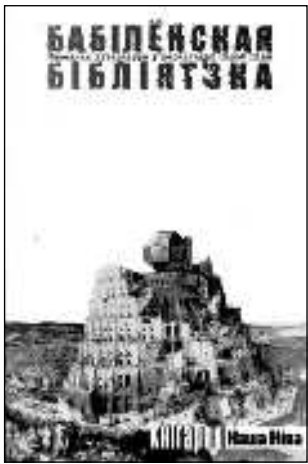
БІБЛІЯТЭКА

22 (14)

▶ КНИЖНИЦА

Як і раней, працягваем знаёмства з лепшымі кніжнымі навінкамі года, якія прайшлі экспертызу рэдакцыі часопіса «Дзеяслоў».

Бабілёнская бібліятэка: Замежная літаратура ў перакладах «Нашай Нівы» / Эдгар Алан По, О.Генры, Яраслаў Гашак і інш. — Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. — 270 стар. — (Кнігарня «Наша Ніва»). Наклад 1000 ас.

Больш за дваццаць аўтараў з найвялікшых літаратураў свету па-беларуску — найлепшы падарунак аматарам прыгожага пісьменства. Зборнік можна пачынаць чытаць з любога тэксту, з любога аўтара. Праўда, думаецца, невыпадкова ў кнігі няма рэдактара: тэксты, перакладзеныя дзесяткам розных асобаў, настолькі розныя па стылі, па мове, па музыцы, што яднае іх толькі вокладка... Аднак, можа быць, гэта і добра: аўтары ж розныя...

Людміла Рублеўская. Шыпына для Пані: вершы і эсэ. Мінск: Мастацкая літаратура, 2007. — 254 стар. — (Беларуская паэзія XXI стагоддзя). Наклад 1500 ас.

Прадуманая, скампанаваная кніга. У ёй дзесяць раздзелаў, кожны з якіх адкрываецца эсэ, якое само па сабе — верш у прозе. Цяжка паверыць, аднак гэта першая грунтоўная паэтычная кніга Людмілы Рублеўскай, якую сённяшняй малады ўжо больш ведаюць як аўтара папулярных гістарычных раманаў. Для іх гэта будзе своеасабліва адкрыццё паэта і найпрыемнае паўтарэнне пройдзенага ўжо ў вершах, бо «любоў да Беларусі, да яе гісторыі, павага да тых, хто працаваў на захаванне культурнай спадчыны народу, праблема захавання гістарычнай памяці — асноўны лейтматыў многіх твораў Людмілы Рублеўскай», змешчаных у гэтай кнізе.

Уладзіслаў Ахроменка. Максім Клімковіч. Янкі, альбо апошні наезд на Літве: кінараман-

фарс. — Мінск: Медысонт, 2007. 244 стар. Наклад 500 ас.

«Беларускія буржуазныя літаратары» (так яны самі сябе называюць) Ахроменка і Клімковіч нарэшце парадавалі свядомых беларускіх чытачоў «вострасюжэтным» творам на роднай мове. Кніга-правакацыя, кніга-пародыя, кніга-выклік, якая выкліча (і выклікала ўжо) неадназначную рэакцыю і жаданне паспрачацца з аўтарамі ў «прыхільнікаў інтэлектуальнай літаратуры, якія цэняць тонкую пародыю, дасціпныя алюзіі...» — і наконце інтэлектуальнасці, і наконце дасціпнасці...

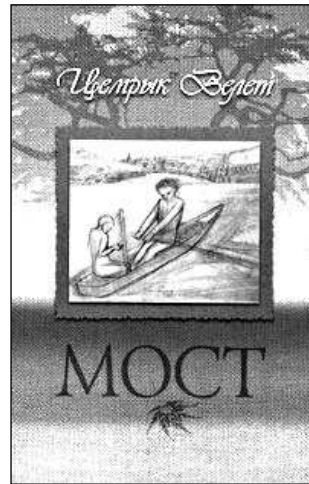
Андрусь Белавокі. Лесвіца ў нябёсы з адной прыступкі. — Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. — 188 стар. (Другі фронт мастацтваў). Наклад 200 ас.

Кнігу варта набыць ужо дзеля прадмовы і паслямовы, каб атрымаць прыклад любові і памяці выкладчыка і сяброў. Публіцыстычная частка кнігі чытаецца на ўздыху як дослед-летапіс часу, калі «Навінкі» і «Наша Ніва» прадаваліся ў любым менскім шапіку, а квіткі на канцэрты рок-гуртоў набываліся легальна. Вобраз Андрэя Белавокага блізкі да бугаёўскага Хлопчыка Бананана, які таксама ствараў Кнігу. Пятро Васючэнка праводзіць паралелі з нацыянальнымі класікамі, што загінулі на пачатку творчага шляху. Але тут іншае. Прынцып «жыць хутка, памерці маладым» — адзнака іншых часу і вымярэння.

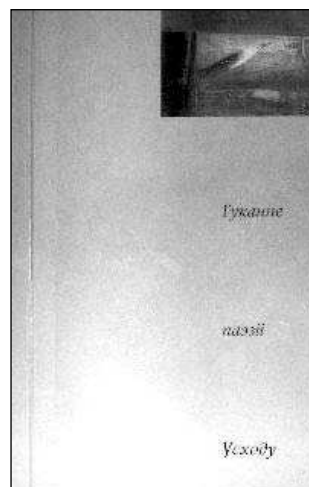
Цемрык Велет. Мост: выбраныя вершы. Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. — 60 стар. Наклад 300 ас.

Цемрык Велет, па ўласным прызнанні, будзе мост «між формаю, зместам і працягам».

Ён піша наўмысна няроўна з гледзішча рыфмы і рытму, парушаючы фармальныя законы паэтыкі. Вершы паэта, аб якія яшчэ паламаюць пёры літкрытыкі, звернутыя да падтэкставага-сугестыўнага, падсвядомаснага. Іх вызначальныя рысы — заўжды нечаканая вобразнасць і алюзійнасць. «Хто любіць жыццё, той яго страціць» — гэтка «аптымістычны» зварот да чытача ўсё ж такі ня ёсць лейтматыўным у творчасці паэта. Нягледзячы на наўнасць змрачаватай лексікі (слова смерць сустракаецца ледзь не праз верш) і фаталістычных матываў, дэбютны зборнік Цемрыка пакідае светлыя пачуцці. *не цягну ў хату зямлю з магількі яна наскрозь прасякнутая чужымі слязьмі пазьбягай Там жыццё і сыходзь без рытму без аркестраў і маршаў — у неба нотаю мі*

Гуканне паэзіі Усходу. Пазыкі: — Пер. Рыгора Барадулліна. — Мінск: Рым.-катал. Парафія св. Сымона і св. Алены, 2007. — 312 стар.

Так класічную ўсходнюю паэзію ў нас яшчэ не перакладалі. Гэта не пераклады ў чыстым выглядзе твораў сямідзясяці (!) аўтараў Кітая, Японіі, Карэі, В'етнама, а перастварэнні альбо, як іх называе Барадулліна, — пазыкі. Пазыкі найперш сюжэтна-настраёвага плану, бо гуканіс, рыфмоўка, нават рытміка — нашыя, барадулінскія. Такое сугучча беларускага і аўтэнтычнага ўсходняга стварае нечаканы эффект (хаця прыхільнікі класічнай усходняй паэзіі могуць не зразумець).

Лавец тракоз мой залаты! Куды ў краіне невядомай Забег сягоння ты? (Ціё, «На смерць маленькага сына»)

Асобная падзяка ці, як сёння кажуць, рэспэкт Генадзю Мацуру за бліскучае афармленне.

Frontlinie-2. Deutsch-Belarusische Anthologie. / Лінія фронту-2. Беларуская-нямецкая анталогія. Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. — 244 стар. Наклад 500 ас.

У прадмове рэдактарка з нямецкага боку Марціна Мрохэн наступным чынам вызначае канцэптуальную творчую адрознасць бакоў: «У адрозненне ад беларускіх аўтараў, прадстаўленых у гэтым зборніку, нямецкія паэты менш аддаюць увагі эксцэнтрычнасці, усхваляванасці і бунту, эксперыментатарству і жангліраванню формай. Для іх большае значэнне мае ЗАРАЗ і СЁННЯ, ці заглябленасць у свет». Маргарыта Аляшквіч у грунтоўнай прадмове да беларускай часткі тэкстаў не робіць супрацьпастаўленняў, але як бы адказвае нямецкай каліяжанцы, называючы «галоўным паяднаўчым крытэрам» для сямі беларускіх аўтараў індывідуалізм, а не «цягу да эксплікацыі брутальнай тэматыкі». У кожным разе, навідавоку, што беларуская частка, якую складаюць тэксты прадстаўнікоў г. званага Другога фронту мастацтваў (А. Бахарэвіча, В. Бурлак, З. Вішнёва, В. Гапеевай, А. Кавалеўскай, В. Морт, І. Сіна), у жанрава-тэматычным плане прадстаўлена не так шырока, як было б магчымым дзеля ўяўлення паўнейшай панарамы маладой беларускай літаратуры. Укладальнікі абяцаюць, што ў далейшым выпуску «Лініі фронту» мы пабачым новыя твары. Пабачым...

Андрэй Янушкевіч. Вялікае Княства Літоўскае і інфляндская вайна 1558-1570 гг.: манаграфія. — Мінск: Медысонт, 2007. 356 стар. Наклад 300 ас.

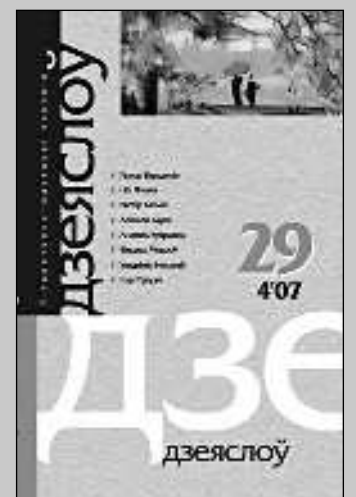
Найгрунтоўнейшае даследаванне апошняй вайны яшчэ

самастойнага Вялікага Княства Літоўскага перад Люблінскай уніяй з Польскай Каронай, якая і прыспешыла тую самую унію... Вайна за інфляндскія землі і выхад да Балтыкі стала вайной з Масковіяй, што прынесла пакуты, гібель і палон жыхарам усходніх земляў ВКЛ і асабліва Полаччыны. ВКЛ, як мы ведаем цяпер, «правярку дзяржавы на трываласць і моц» не вытрымала, і таму жывем мы сёння ў Беларусі.

▶ ДРУК

«Дзеяслоў», №29

Выйшаў у свет новы — дваццаць дзевяты — нумар незалежнага літаратурна-мастацкага часопіса «Дзеяслоў». Ён пачынаецца нізкай вершаў Рыгора Барадулліна «Вечаровая малітва». Сярод паэтычных публікацый — і вершы Сяргея Сыса, Віктара Сьлінко, Ігара Сідарука ды Алены Ігнацок. Проза прадстаўлена апавесцю Віктара Казько «Зазірнуць у вочы свайму «Я», раздзеламі апавесці Дзьмітры Плакса апавяданнямі Вінцэся Мудрова, Юры Станкевіча і Паўла Ляхновіча. Дэбютуюць у паэзіі Руслан Юсупаў, у прозе — Алег Жлутка.

№29 «Дзеяслова» ўпершыню ў сучаснай гісторыі публікуе мініанталогію сучаснай шведскай прозы.

Да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа змяшчаюцца артыкулы Аляксея Каўкі «Свой пачэсны пасад. Янка Купала: Дзяржаватворчая думка паэта» і папулярны нарыс пра Якуба Коласа «Праз лес, праз лёс» Уладзіміра Някляева.

Завяршаюць новы нумар старонкі кнігі Сяргея Шапра на пра Васіля Быкава (раздзел «Аперацыя «Круглянскі мост»»), запісы Леанілы Бортнік, гутарка Анатоля Мьяльгю з мастаком Леанідам Шчамялёвым, літаратуразнаўчы артыкул Паўла Абрамовіча, размова пра кнігу Валянціна Акудовіча «Код адсутнасці» і «Дзеяпіс».

На часопіс «Дзеяслоў» можна падпісацца ў любым аддзяленні сувязі (падпісны індекс 74813). У кіёсках і кніжных крамах яго набыць немагчыма.

▶ ЛІТЗАМЕЖЖА

ТАМУ, ХТО СКАЗАЎ «ІЗЬЮМ»

Аляксандр ТКАЧЭНКА,
прэзідэнт Расійскага ПЭН-цэнтра

Я ўжо не памятаю, хто пачаў гаварыць на мове пакалення 60-х — героі Аксёнава ці мы ўсе, хлопцы той пары, на мове аксёнаўскіх герояў. «Затарылася, зацюрлылася бочкатара, абплыла кветкай і з месца ссунулася...» І спраўды, у нас і паміж намі з’явіўся свой Халдэн, герой амерыканскага знакамітага рамана Сэлінджэра «Над прорвай у жыцце». Ён быў, вядома ж, нігілістам і трохі цынікам, але ў нашага ўсё ж было галоўнае адрозненне — у кожнага быў свой «зорны квіток» у кішэнні, і ўсе ўжо былі гатовыя ехаць чорт ведае куды дзеля «апелсынаў з Марока». Аксёнаў — лірык, і гэта яго галоўная якасць. І ён дзейнічаў на нас амаль фізічна... Так, мы былі аксёнаўскімі хлопцамі, якімі, зрэшты, засталіся і дагэтуль.

І вось я спраўды сустрэўся з Васілём Пальчам. У 76-м. У ім уразіла прыроджанае пачуццё густоўна апрацаванага, насіць цвідавыя пінжакі і пад іх — ваўняныя гальштукі. Аднатонныя. Уменне даверліва і ціха размаўляць — і раптам разрагатацца, гулка, але гэтак жа нягучна ў рудаватыя вусы. Калі яго «Апёк» быў прачытаны там, дзе трэба, яшчэ да публікацыі, і з ім была гутарка, ён спытаў: «Як жа вы яго дасталі?» Яму адказалі: «Калі б вы ведалі, колькі вакол вас стукачоў». Калі «Апёк» выйшаў у Амерыцы і я яго там прачытаў, то быў узрушаны. Погляд на Васіля Аксёнава цалкам змяніўся. Гэта быў ужо не пісьменнік-п’ястун лёсу, герой і кінапрыгажун. Яго лёс, лёс маці Яўгеніі Гінзбург, стромкі маршрут яе жыцця ў магаданскіх лагерах і пражыванне сына Васі на селішчы ўвесь гэты час разам з ёй — як жа ён змог усё гэта вытрымаць? Асабліва доўгае маўчанне, калі, як бы забавляючыся, ён перакладаў для «Иностранки» «Рэгтайм» Доктароу і пісаў роман «Пошукі жанру»... Божа, як жа ўсё гэта глыбока сядзела ў ім, катавала, курчылася... Уласна, яго і пазбавілі грамадзянства ў 80-м наўздагон, калі ён паехаў чытаць лекцыі ў Джорджтаунскі ўніверсітэт, менавіта за «Апёк», а не за «Метрапол». Бо «Апёк» напісаны наводмаш, раскавана, на лекцыі магаданскага дзяцінства і на ла-

гернай ненаматываўцы — тады, у сярэдзіне 70-х, у час ялейных саўпісаўскіх вершыкаў і аповесцяў. Зараз ужо зразумела, што ўсё напісанае Васілём Пальчам пасля, уключаючы і цяперашнія яго раманы, — усе яны ў святле таго «апёку», які ён атрымаў яшчэ ў дзіцячы і юнацкія гады... І ад гэтага нікуды не дзенешся. На жаль, гэта пацвярджаецца і тым, што акрамя літаратурных узнагарод Васіль Аксёнаў не мае ні адной дзяржаўнай, нягледзячы на яго знакамітасць, мабыць, большую, чым ва ўсіх цяперашніх пісьменнікаў. Дзяржава, якая стала правапераемнікам той яшчэ дзяржавы, узятая на сябе і права не асабліва любіць тых, хто асабліва не любіў яе. Аднак самая адметная якасць Васіля Аксёнава пры ўсёй яго палкасці — гэта адсутнасць злосці. Любоў, усё тым жа рамантызм і лірыка, што прашылі і яго «Востраў Крым», і «У пошуках смутнага бэбі», «Маскоўскую сагу», «Масква-кваква»... Ён — добрая душа, вялікі разумны кот, «лапачка», якіх мала... Гэтакі сучасны Купрын, які ў свой час папіў з яліцкімі «баржомцамі» і пагаварыў з сенатарамі з Вашынгтона... Ды і цяпер проста трымаецца з маскоўскай лісвай перад ім элітай...

Масіў напісанага В. Аксёнавым гаворыць аб з’яве раманіста ХХ стагоддзя, параўнальнага толькі з раманістамі ХІХ. Ён піша доўга, раздумна, выцягвае, нібы штукар, доўгую стужку сюжэту. Аднак не паўтараецца. Ён адчувае форму, разумючы, што інэрцыя думкі — гэта згуба не толькі філосафа, але і пісьменніка.

Яму споўнілася 75! І гэта неверагодна! І ў той жа час выдатна. Ён у добрай форме. Памятаю, што ў 88-м мы сядзелі з ім у Джорджтаунскім рэстаранчыку і пасля доўгага расстання гучна ды эмацыйна размаўлялі. Стусед па століку, амерыканец, спытаў па-ангельску: «Гэта чаму так гучна гучыць тут расійская мова?» «О, прабачыце, — замітусіўся я, — мы доўга не бачыліся, дакладней, я доўга не бачыў яго, гэта грейт рашн райтер». «А, Леў Талстой», — усміхнуўся амерыканец і страціў да нас цікавасць. Але я тады яму адказаў: «Мэй бі, мэй бі...»

У Кіеве ў Цэнтры культурнага і дзелавога супрацоўніцтва «Українская хата» прайшла III Кіеўская міжнародная кніжная выстава-кірмаш. У ёй удзельнічала каля 200 выдавецтваў Украіны, а таксама Расіі і Беларусі. Надзвычайную ўвагу мела «Українская анталогія», якую прадставілі аўтар праекту Сяргей Главюк і паэт-перакладнік Віктар Шырокаў. З расійскіх выданняў цікавае выклікала білінгвальная серыя анталогій славянскай паэзіі «3 стагоддзя ў стагоддзе», выдадзеная пры падтрымцы Федэральнага агенцтва па культуры і кінематаграфіі. Кніжнымі навінкамі беларускі бок не парадаваў.

Мемарыяльную шылду ў гонар Сяргея Даўлатава ўсталююць у Санкт-Пецярбурзе на вуліцы Рубінштэйна, дзе з 1944 па 1975 гады жыў пісьменнік. Урачыстае адкрыццё адбылося ў дзень яго нараджэння — 3 верасня. На цырымонію адкрыцця і ўскладання кветак да мемарыяла прыехалі ўдава пісьменніка Алена Даўлатава і яго дачка. На ўрачыстае запрашэння сябры і калегі Даўлатава — дзеячы культуры, пісьменнікі, філолагі і рэдактары.

Міжведамасная камісія па расійскай мове і Міністэрства адукацыі Расійскай Федэрацыі прынялі рашэнне аб абавязковым ужыванні літары Ё ў тых словах і імёнах, у якіх яе адсутнасць скажае сэнс і гучанне.

Абвешчаны ўладальнік Усерасійскай Літаратурнай прэміі Аляксандра Грына, заснаванай адміністрацыямі гарадоў Кірава і Слабодскага. Лаўрэатам 2007 года стаў 50-гадовы ўральскі пісьменнік Аляксандр Кердан, аўтар гістарычнага рамана для юнацтва «Бераг аддалены». Гэта дыялогія аб засваенні расійцамі Сібіры і Далёкага Усходу. Памер прэміі — 45 тысяч расійскіх рублёў.

У Кіраўскай вобласці (Расія) прайшоў чарговы, трэці фестываль паэзіі «Васнецовские дали». Ён штогод праводзіцца ў невялікім сяле Рабова Зуеўскага раёна — на радзіме братаў-мастакоў Віктара і Апалінарыя Васняных. На свяце выступілі не толькі паэты і мастакі, але і кіраўнікі вобласці ды раёна.

НА ЗЯМЛІ ЯСНАПАЛЯНСКАЙ

Напярэдадні юбілею Льва Талстога ў музеі-сядзібе Ясная Паляна прайшлі традыцыйныя Міжнародныя пісьменніцкія сустрэчы.

Сярод удзельнікаў — тыя, хто стала прыязджае на Тульскую зямлю, і тыя, хто толькі адкрыў для сябе гэты куток Расіі і ягонага гасціннага гаспадара — Уладзіміра Талстога.

Запал і пафас выступам задавалі мэтры: Ігар Залатускі, Леў Аннінскі, Валянцін Курбатаў. Свой погляд на сучасны літпрацэс выказалі Пётр Красноў, Антон Уткін, Уладзімір Бярэзін, Захар Прылепін, Аляксандр Цігоў і іншыя.

У дзень нараджэння Льва Талстога ў яго доме з вітальнымі словамі выступілі «ўладальнікі» славуных прозвішчаў: Уладзімір Талстой, Павел Фларэнскі, Аляксандр Шолахаў.

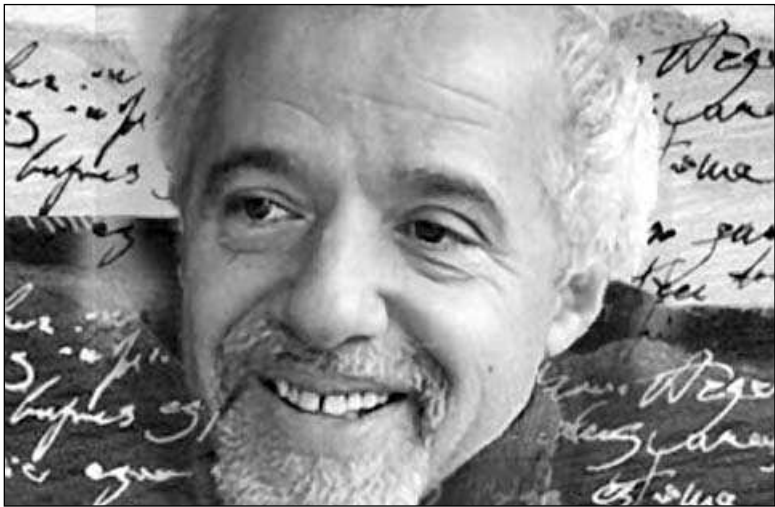
Праграму сустрэч узабагацілі прэзентацыя кнігі, а таксама фотавыстава працаў У. Талстога «Жыць, каб выжыць».

На Пензенскай зямлі прайшло штогадовае Купрынскае свята. Падведзеныя вынікі VII Купрынскага творчага конкурсу «Гранатавы бранзалет», а таксама ў рамках літаратурна-музычнай праграмы прэзентаваны «купрынскі» нумар мясцовага часопісу «Сура». На наступны дзень адбылася прэзентацыя 10-тамовага збору твораў Аляксандра Купрына, выдадзенага на сродкі ўраду Пензенскай вобласці маскоўскім выдавецтвам «Нядзеля».

У Сургуце выйшла кніга «Паэту прысвячаецца...». У ёй сабраныя вершы, урыўкі з артыкулаў пісьменнікаў, крытыкаў, выказванні дзеячаў культуры, прысвечаныя Мікалаю Рубцову. Склаў зборнік кіраўнік Рубцоўскага цэнтру ў Сургуце Сяргей Лагераў.

ПАЎЛА КАЭЛЬО — 60 ГАДОЎ

Бразілец Паўла Каэльо — адзін з самых вядомых пісьменнікаў сучаснасці — адзначаў свой юбілей. З 1988 года, з моманту выхаду знакамітага «Алхіміка», яго раманы, перакладзеныя на 52 мовы, уваходзяць у разрад культовых (на сёння прададзена ўжо больш трыццаці пяці мільёнаў кніг у 140 краінах свету).

Але, як нярэдка здараецца, прызнаны і паспяховы па ўсім свеце пісьменнік не карыстаецца безумоўнай славай у сябе на радзіме.

«Я бачу, вам цікавы Каэльо. Вы, пэўна, замежнік?», — гэтае пытанне аднаго з наведвальнікаў кнігарні ў Рыа-дэ-Жанейра як мага лепш адлюстроўвае адносіны бразільцаў да свайго «чараўніка». Зазначым, што ні ў адной кнізе Каэльо няма персанажай-бразільцаў.

Каэльо таксама часта называюць «камерцыйным» пісьменнікам. «Чараўнік — прадавец

кніг», «кароль бэстсэлераў» — так часцей за ўсё называюць яго тыя, хто лічаць сябе адмыслоўцамі ў вобласці літаратуры.

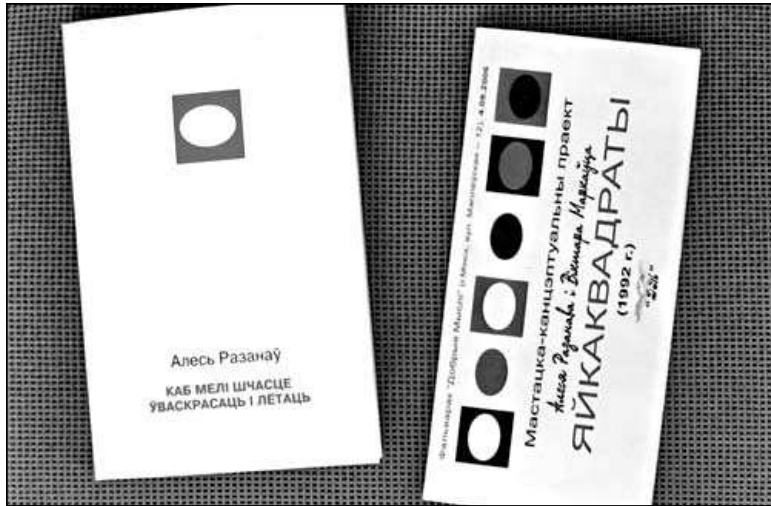
«Я чытаў самую вядомую кнігу Каэльо «Алхімік» на ангельскай. Яе сюжэт захоплівае, і можна зразумець, чаму ён уваходзіць у дзесятку самых чытальных аўтараў у свеце. Але пакуль Каэльо не дазволіць рэдагаваць свае тэксты кампетэнтным людзям, у Бразіліі яго не прызнаюць вялікім пісьменнікам», — прызнаўся філолаг

Мілтан Гансалвіс, які прысвяціў даследаванню тэкстаў Каэльо асобную працу.

Самому пісьменніку, мабыць, няма справы да высвятлення адносінаў з крытыкамі. Ён вельмі запатрабаваны ва ўсім свеце і вялікую частку часу праводзіць у паездках і сустрэчах з замежнымі чытачамі. Зрэшты, яго чакаюць і на радзіме.

**Lindarka,
паводле: РИА-новости і афіцыйнага
расійскага сайта пісьменніка**

▶ СКАНДАЛ

ЧЫЁ ЯЙКА БЫЛО ПЕРШЫМ?

Шэсць мастацка-канцэптуальных праектаў паэта Алесь Разанава і мастака Віктара Маркаўца з малюнкам таго, што яны назвалі «яйкаквадратамі», з'явіліся ў Беларусі ў 1992 годзе. Нашумелы рэбрэндынг ТАА «Мабільныя тэлесістэмы» (МТС) прайшоў у траўні 2006 года.

Беларускія творцы некалькі разоў афіцыйна папярэдвалі кампанію аб сваіх аўтарскіх правах на знак і аб адказнасці. Аўтары «яйкаквадратаў» запатрабавалі прызнання факту парушэння аўтарскіх правоў. Але беспаспяхова: МТС афіцыйна зарэгістравала свой брэнд на тэрыторыі Беларусі 10 ліпеня 2007 года.

Цяпер беларусы спадзяюцца, што разгляд справы пакажа, як айчынная судовая сістэма абараняе аўтарскія інтарэсы. Адказчыкі правялі першую гутарку з суддзёй. МТС ніяк не каментуе сітуацыю.

Яйкі насамрэч падобныя. Як падобныя могуць быць толькі яйкі. Але аўтары па-рознаму тлумачаць іх малюнак у квадраце. Так, беларускія «яйкі», па меркаванні стваральнікаў, маюць

глыбокі філасофскі сэнс. Паэт Алесь Разанаў гаворыць аб тым, што «яйка — гэта знак, знак, які існуе ў квадраце», а «яйкаквадраты» — «універсальная формула, якая мае дачыненне да ўсяго, а з іншага боку — гэта з'явы, звязаныя з нацыянальным космасам і традыцыйныя».

Калі наша яйка — ідэальнае і нацыянальнае, то ў расійцаў — натуральнае. Распрацоўнікам новага карпаратыўнага стылю ў выглядзе квадрата з яйкападобным выразам стала брытанскае брэндзінгавае агенцтва «Wolff Olins». Іх яйка сімвалізуе «абсалютны пачатак», акрамя таго, заклікана сумяшчаць знешнюю прастату і зразумеласць са складанасцю ўтрымання.

Акрамя беларускіх знакаў, новы лагатып МТС падобны на знак найбуйнага ў свеце сотавага апэратара «Vodafone» — белую коску-кроплю ў чырвоным крузе, а таксама вельмі нагадвае значок дацкай кампаніі «Hartmann», якому больш пяцідзсяті гадоў. Нават маскоўская кампанія «Скіт» зарэгістравала свой таварны знак — тры яйкі на чырвоным фоне — сем гадоў назад...

Ці зможа Вярхоўны суд абараніць беларускіх аўтараў — пакажа час.

Паводле www.naviny.by

▶ ЛІСТАВАННЕ

«ДЗЯКУЙ ВАМ...»

Здараецца, пісьмы спазняюцца. І — надоўга. Гэты ліст з вёскі Рудня Жытківіцкага раёна прыйшоў у Саюз беларускіх пісьменнікаў на імя народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна нядаўна, а яго адрасата ўжо некалькі гадоў няма на гэтым свеце. Тым не менш, ён здаўся рэдакцыі «В» паказальным і неардынарным, а таму і вырашана было апублікаваць яго з невялікімі скарачэннямі і зрабіць адкрытым. У ім — адлюстраванне не толькі ўспрыняцця сучаснай літаратуры, але і сама наша сучаснасць...

«Добры дзень, паважаны Іван Пятровіч.

Піша Вам вучань 11 «А» класа СШ №1 г. Жытківічы Мікалай Б[...]».

У сакавіку я сядзеў у школьнай бібліятэцы і чытаў Вашу аповесць «Ахвяры», і тут да мяне падышла бібліятэкар Ларыса Раманаўна Тымчук і перадала часопіс «Польмя» за чэрвень 1995 г. (№6) ды спытала, ці не чытаў я Вашу аповесць «Без пакаяння». Я адказаў, што, на жаль, не. І яна сказала: «Раю прачытаць». І запісала мне гэты часопіс.

Калі я пачаў чытаць аповесць і дайшоў да таго месца, дзе Анкуда выстраліў у Васільку, у мяне на вочы слёзы нагарнуліся...

І мяне ўзяла такая злосьць на гэтага Казіміра Пятровіча Анкуду, што здавалася, калі б я зараз яго ўбачыў, дык разарваў бы яго ўласнымі рукамі, і пасыпаў соллю.

А калі я прачытаў той эпизод, дзе Вася памірае, дык памяць мне падкінула падобны эпизод.

Снежань 2000 года, я сяджу ў рэанімацыі і чакаю, калі выйдзе доктар: збітая машынай мая дзяўчына Таццяна, якую я кахаў, як сказаў паэт, «Так нежно, безмятежно».

І выйшаў доктар, і сказаў: «Хлопец, будзь мужным, няма ў цябе больш дзяўчыны».

І ў тую ноч (пасля прачытання аповесці) я доўга не мог заснуць: мне пастаянна бачыўся то Васільк на асфальце, то гібель самога Анкуды.

З аднаго боку, гэты Анкуда правільна зрабіў, што выстраліў, але навошта яму было страляць на паражэнне? Выстраліў бы ў паветра і ўсё, напалохаў бы і не забіў.

Вось калі б я быў на месцы Анкуды, я б даў гэтаму Васільку хлеба, тым больш, што ён Казіміру Пятровічу некалі мыў машыну. Я б запрасіў Васільку ў булачную і распытаў бы пра жыццё яго, і даў бы грошай ды хлеба, і не адзін, а 2, а то й 3 батоны. Не збяднеў бы...

Вось такая ідэалогія гэтых камерсантаў. У мяне ёсць знаёмы прадпрымальнік на Жытківіцкім цэнтральным рынку В[...] Валянціна Віктараўна. І я нядаўна стаў сведкам такой карціны: мароз, а каля яе палаткі прайшла дзяўчынка, апранутая ў летнюю куртку. Падышла і сказала: колькі каштуе «Ролтан»? Даведаўшыся цану, пералічыла свае грошы і адышла. А Валянціна Віктараўна спытала: «Не купляеш?» На што дзяўчынка адказала: «Не хапае». І заплакала. А Валянціна Віктараўна спытала: «А чаго ж ты плачаш?» На што Данія (так звалі дзяўчынку) сказала: «Тата піў па-страшнаму, усё прапіў і павесіўся. А дома няма чаго есці і грошай няма».

Расчуленая Валянціна Віктараўна ўзяла пакет і наклала туды «Ролтана», ківі, бананаў і працягнула Даніі са словамі: «Бяры, калі ласка, грошай не трэба». А Данія адказала: «Не, я не магу гэта ўзяць, бо Вы падумаеце, што я на жаласць б'ю. А я проста расказала, бо няма каму паплакацца». На што Валянціна Віктараўна сказала: «Нічога падобнага. Бяры, бяры і яшчэ раз бяры»...

А вось Анкуда — той забіў Васільку. Мучаецца і нават спрабуе пакаяцца перад святам. Але той не прыняў гэты грэх і пазваніў у міліцыю. І

за Анкудай пачынаецца самае сапраўднае паляванне, якую арганізаваў пракурор... Уцякаючы ад кілераў, Казімір Пятровіч гіне ў аўтакатастрофе, асіраціў дачку Жанэт.

Цяпер я зноў узяў той часопіс і перачытваю гэтую аповесць. Як трапіла заўважана пра акружэнне Анкуды: «Шакальы». Так, натуральны шакалы і гіены.

Вось я падумваю аб тым, каб таксама стаць камерсантам і адкрыць сваю булачную...

Не магу таксама абмінуць Ларысу, жонку Анкуды. Я не разумею, як гэты Анкуда жыў з ёй, пастаянна цяпеў неабгрунтаваныя напады яе рэўнасці. Вось Жанэт, тая калі выйдзе замуж, таксама будзе такой жа, як і яе мамуня, а не й яшчэ горш. І тое, што Казімір Пятровіч здрадзіў ёй з Тамарай, гэта большай часткай віна Ларысы. Пастаянна гаварыла — вось і не вытрымаў. А Анкуда — паскуда. Скажыце, калі ласка, Анкуда — зборны вобраз ці рэальны чалавек? Як доўга Вы пісалі гэтую аповесць?

Дзякуй Вам за Вашыя цудоўныя творы і дай бог Вам здароўя і творчых поспехаў на доўгія доўгія гады. Сёння 10 лютага, у мяне дзень нараджэння. 19 гадоў, а нічога добрага не зрабіў, нават страшна станавіцца.

Да пабачэння!

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

Калі вы і надалей хочаце чытаць выпускі «ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ», вам неабходна зрабіць папярэднюю перадаплату на «НОВЫ ЧАС» (бланкі квіткаў друкуюцца ў газеце).

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» у такім фармаце (16 старонак) будзе з'яўляцца штомесяц у апошнюю пятніцу.

Пры жаданні вы можаце аформіць падпіску толькі на асобныя нумары з літаратурным выпускам.

Кошт аднаго нумара газеты — 500 рублёў.

Да сустрэчы!

«Літаратурная Беларусь» — гэта супольны праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў», гэта альтэрнатыва адабранаму ў яго і цяпер падкантрольнаму штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Гэта фармаванне незалежнай творчай думкі нацыянальнай эліты.

Гэта імкненне супрацьстаяць татальнаму замоўчванню вольнага мастацкага слова ў дзяржаўных СМІ.

Гэта свабодная трыбуна паэтаў, празаікаў, драматургаў, крытыкаў і чытачоў Беларусі.

Гэта напамін аб тым, што Беларусь — і дзяржаўная, і літаратурная — створана пісьменнікамі, і яна патрабуе іхняй працы і апантанасці.

«Літаратурная Беларусь» — новы час чытання.

▶ АКЦЫЯ

«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» распачынае акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гурткі. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчай, інтэлектуальнай, маральнай ды арганізацыйнай дапамога ім.

Мы заклікаем адгукнуцца кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, прапановы, пытанні і просьбы на адрас: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнарэспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстаркласы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дыспуты, падтрымка, сяброўскія экскурсіі і вандрожкі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў